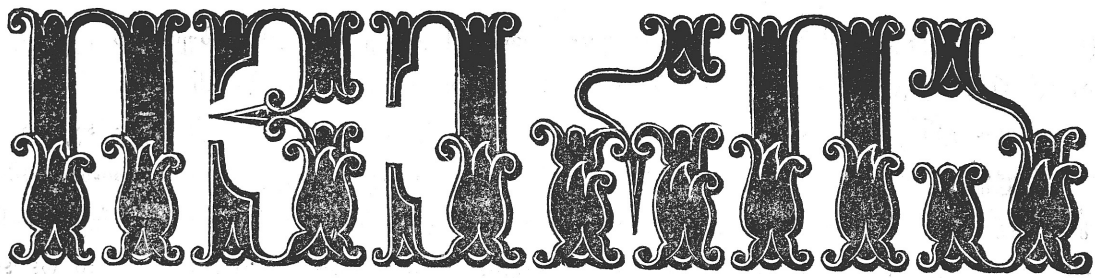

წელიწადი
პირველი

14 აპრილს
1877 წ.

საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

ბამოღის ხუთშაბათობით

ხელის მოწერა: ტფილისს, ჟიგერის რედაქციაში, მთაწმინდის ქუჩაზე, შიოკვის სახლების ზემოდ. № 5 ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

ჟიგერის ფასი 1877 წელს.

თბილისი, კავკასიის და კავკასიის... 6 მან. —
თბილისი... — 15 კაპ.

თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია გაასწორებს და შე-
მოკლებს დასაბეჭდათ გამოცხადებულ წერილებს.
განცხადება მიიღება ქართულსა და რუსულს ენაზე.

საძიებელი: I. კიდევ აღმოსავლეთის საქმის
თარბაზედ. — II. საქართველოს მატანე. — III. საზო-
ლიტიკო მიმოსილვა: აღმოსავლეთის საქმე. ოსმალეთი-
სურბია. გერმანია. საფრანგეთი — IV. მუშა ბაქალაქე-
ლეხი. — V. რუსეთი. — VI. შრომინციანური წერილები,
წერილი ზირველი, წაკვლა — VII. ახალგაზდა გლე-
ხი, სტენები თ. რაფ. ერისთავისა. — VIII. ჩვენის ისტო-
რიისათვის მასალა (შემდეგი). — IX. გაზეთებიდან ამო-
რეული ამბები.

კიდევ აღმოსავლეთის საქმის თარბაზედ

ორ წელს შუა დგომს როგორც მოგვსენებათ ვერ
ან გათავებულ და აწავითარი გადაწვეტილი ამბავი აწა-
ისმის რა აღმოსავლეთის საქმის შესახებ. რუსეთისა და
ევროპიის ყურნალ-გაზეთობაში აწავითარი ერთგვარი
წმენა და მხედველობა მომავალსად აწ მოიძებნება.
ზოგი (რასაკვირველია უმეტესი ნაწილი) დღე დღეზე
ომის ღოდინშია, ზოგი კი დარწმუნებულია, რომ ომი
ან იქნება და საქმე დიპლომატიის მიწერ-მოწერით გა-
თავდება. ვინ არის აქ მართალი და ვინ არის მტყუანი,
ამის შესახებ ჩვენ თავიდან ავიცილებთ მით უფ-
რო, რომ ამ ქვეყნიერების ბედი და უბედობა
მე და შენ მკითხველო ხომ არ გავვიზიარებს თავის
იღუმალს აწ და აწ დაგვეკითხება. რაც მოხდა გუ-
შინ, თუ დღეს — ამასად კი შეგვიძლიან სჯა და
საუბარი.

ბ ა ნ ა ე ბ ა

კ ა ვ კ ა ს ი ი ს მ ხ ე დ რ ო ბ ი ს ა დ მ ი

აპრილის 12-სა დღეს, 1877 წ. ტფილისი.

კავკასიის მხედრობის ლაშკარო!

უმალღესი ნება ხელმწიფე იმპერატორისა
გიწვევთ თქვენ, რათა თოფ-იარაღით დაიცვათ ჩვენის
მამულის პატივი და ღირსება.

თქვენს უკან — კავკასიის მხედრობის სახელო-
ვანი წარსულია, თქვენ წინ — მინდორნი და სიმაგრე-
ნია, სადაც თქვენს მამებს და ძმებს თავისი სისხ-
ლი დაუნთხევიათ.

ამხედროდით და წარემართენით ღვთით სამ-
შობლოისა და დიდის ხელმწიფისათვის!

ნამდვილს აწერია:

მთავარ-სარდალი კავკასიის მხედრობისა
გენერალ ფელცენგმისტერი მიხეილ.

ევროპიის სახელმწიფოებმა ვითომ ჩაღდაც აწ
ჩაგდაც ოსმალეთის კონსტიტუცია. „აბა კონსტიტუცია
რა ოსმალეთის საქმეაო! აწ, ბრძივი ქაშუბანის თათარი
და კონსტიტუცია რომ აწ გაგონილასო! აი ეს ერთი
სახუთი, რომლის ძალითაც სახელმწიფოებმა თავსაცინდა
აიგდაც ოსმალეთის კონსტიტუცია. ამას მოჭყვას კიდევ
მეორე: ცარიელი კონსტიტუციით რა გამოვიდაო, საქმე
ის არის ნამდვილი, ძირეული ცვლილება მოახდინოს

რამაღეთმა და ზატარა შეღავათი მისცეს თავის სლავიანებსა. ეს კი, სწორედ მღვდისწინაობა, ვერაფერი ქებას ვერაზიის სასულიერო განწყობილებისათვის. მას კონსტიტუცია ფუჭი სიტყვა უფიქრად! ამით ვერაზიის მთავრობანი თითქმის ეუბნებოდნენ თავის ქვეშევრდამებს კონსტიტუციის დადგენა და ცხვირის დატყობნება ჩვენთვის ერთნაირად ადვილია; რომ მოვიხილოთ თუნდ თხუთმეტ კონსტიტუციას დავადგენთ ერთსა და იმავე დროსა, და ამით ვითომ ან ჩვენ რა დაგვაკლდება, ან თქვენ რა მოგვამტკბათ! მაგრამ ვინ იცის იქნება პირად ამას ამბობენ და გულში კი ჭსწამთ რამაღეთის კონსტიტუციის ძალა. იქნება გულში ამას ფიქრობენ: „დასუ ამ წყევლ რამაღეთმა რა დაგვაწიროს! ავი დაგვაწიროს და პირიდან ლუქა გამოგვკლივს“. იქნება მართლაც ყველას ამისათვის ჭქონდა საღვრელი აშლილი და რაღაც მრეკულის ცვლილების თაობაზედ გააბეს ღაბაღაბი მატრო იმიტომ, რომ ამასობაში აგები რეგორმე ერთმანეთი დაკიდობით და სლავიანები და მათი ქვეყანა ერთმანეთში დაკიდობით. ვინ იცის? მაგრამ ის კი ცხადად ამოხნდა ერთსეუ კიდვე, რომ ვერაზიის სასულიეროებს სლავიანების დარდი არა აქვთ; რომ იგინი მხოლოდ თავის კერძო სარგებლობას ადგანან და არა სიმატლისა და თავისუფლების დაცვის გზასა.

მოგვიტყვეთ მკითხველო, თუ თავი მოგაბუზრეთ ამ აზრის სშირად წინ წამოყენებით, როდესაც აღმოსავლეთის საქმეზე მოგიყვებით ხოლმე საუბარსა. რა ვუყვართ! თუ კაცს ცნობიერად თავად-ყურის დევნა უნდა რომელიმე საქმისა, მან ყველანაირად უწინააღმდეგო იმ საქმის არსებითი მარცხი უნდა შეიგნოს, იზოკოს; მასზედ უნდა დასკვნას თავისი დედა-აზრი და მით უნდა ამოქმედდეს თავისი მხედველობა. ეს დედა აზრი მტკიცედ უნდა გვანსოვდეს ნამეტნავად მაშინ, როდესაც ვიკვლევთ იმისთანა რთულს და დანაწილს საგანს, როგორც საზოგადოებრივ და საზოგადოებრივი ცხოვრებას. ჩვენ რას ვუბრუნებთ, ვჭსტყვით, აღმოსავლეთის საქმეში? სლავიანების განთავისუფლებას? მას თუ ატყვია, ყოველივე მოძრაობა, რომელიც ამასზედ არ არის მიმართული დობე-ყოფის მოდგმას, აქეთ-იქით სეტყვას, გზიდან გადახვევას. სომ თავი და თავი აღმოსავლეთის საქმისა სლავიანების განთავისუფლება იყო. ჩვენ ამის დავიწყებთ არ გვირდა. სშირად მოგვყავს ეს აზრი იმიტომ, რომ გზა არ დაგვი-

ნიოს იმ დაბნეულებს და დაბურულს ტყეში, რომელსაც აღმოსავლეთის საქმეს ეძახიან.

დიპლომატიამ ამ აზრს გზა აუჭრია. თუიდან ამ ბოლოს დროს ვითომ გულმტკივნეულობაც გამოაჩინა სლავიანებისადმი. მისი უგანასკნელი დგაწლი ლონდონის სიგელია, რომელიც, სხვათა შორის, აი რა არის მოხსენიებული: „უზიარატესნი სასულიეროანი თვისთა წარმომადგენელთა მეოხებით თვალ-ყურს დაიჭკენ, რომ რამაღეთმა აღსრულებასში მოიყვანოს მის მიერ დაპირებული ცვლილებანი.“

თუ ვინიცხობას უზიარატესთა სასულიეროთა მოლოდინი არ გამართლდა და რამაღეთის ქრისტიანების ბედი იმდენად არ გაკეთდა, რომ სამუდამოდ მოისპოს ეს დრო-გამოშვებითის შეფთის მიხვენი, სასულიეროანი ვალდებულნი არიან გამოუცხადონ, რომ ამ რიგი მდგომარეობა საქმისა მათთა და ატყეთვე მთელის ვერაზიის წინააღმდეგი იქნება. ამ შემთხვევაში უზიარატესთა სასულიეროებს სრული უფლება ექმნებათ საერთოდ მოიზოკონ ის საშუალება, რომელიც უფრო მტკიცედ დაემატება ქრისტიანების კეთილ-მდგომარეობას და საყოველთაო მშვიდობიანობას“. გარდა ამისა სიგელში გამოთქმულია უზიარატესთა სასულიეროთა იმედი, რომ „რამაღეთი აწმურა მშვიდობიანობით ისარგებლებს და მოახდენს იმ ცვლილებას, რომელიც აუცილებელი არის ქრისტიანთა მდგომარეობის გაკეთებისათვის“. გამოთქმულია ატყეთვე სურვილი, რომ რამაღეთმა დაშალდეს თავისი ჯარი და მშვიდობიანობის ფუხზე დააყენოს.

აი მაგალითი დიპლომატიის მოღვაწეობისა. რა არის აქ მტკიცე და გადაწყვეტილი? „თუ ვინიცხობას... უფლებას ექმნებათ მოიზოკონ საშუალება“ და სხვა ამგვარი სიტყვები რის მაქნისია? რის გამოსადეგია ამგვარის სიტყვებით სავსე სიგელი ან ვერაზიისათვის და ან რამაღეთისათვის? ამისი პასუხი თვითონ რამაღეთს მიანდეს: ინგლისმა თავისის მინისტრის, დეზბის პირით გამოაცხადა, რომ თუ ვინიცხობას რამაღეთმა არ მიიღო ყველა ის, რაც სიგელში არის მოხსენიებული, მაშინ ამ სიგელს ჩამოერთმევა ყოველივე მნიშვნელობა. რამაღეთმა, რასაკვირველია, უარ-ჭყო სიგელი და მით გააუქმა და ფუჭად აქცია. ლონდონის სიგელს მოჭყვა ცალკე დეკლარაცია (განცხადება) რუსეთის მიერ. ამ დეკლარაციაში მოხსენიებულია, რომ „თუ რამაღეთი ჩვენ-გორისა მო-

ურბიგდება, თუ მიიღებს უზიარებელთა სახელმწიფოთა წიგნს და თავის ჯარს დაშლის, თუ ამასთან მტკიცე სურვილსაც გამოიხენს ცვლილების აღსრულებისას, მაშინ გამოგზავნოს რუსეთში ცალკე დესპანი ჯარის დაშლის თაბაზედ მასალაზარაკებლად“. რაღა თქმა უნდა, რომ ამ დეკლარაციის წაკითხვის შემდეგ, გულწრფელი რამდენიმე სიგელის სხეულებსაც ვერ მოინებებდა-

ევროპის დიპლომატიის მოღვაწეობას ერთი ხასიათი სჭირს: მას ერთი ნაბიჯიც არ გადაუდგამს სლავიანების განთავისუფლებისათვის. ვისთვის ან რისთვის შრომებს დიპლომატია, დემოკრატია უწყის. ეს კი ვიცით, რომ ბედნიერი თავისუფლობა სადაც გუთხეპის მიმალული. მართლაც და ვსთქვათ რამდენიმე მიიღო ღონდონის სიგელი, ე. ი. მტკიცე სურვილი გამოიხინა ცვლილების მოსდენისა და ჯარის მშვიდობიანობის ფერზე დაუქნებისა; ვსთქვათ, რომ დესპანიც გგზავნა რუსეთში და, ერთის სიტყვით, მშვიდობიანობა ჩამოგარდა ევროპაში. ამით სლავიანებს რა ეჩვეოთ? „რამდენიმე თვალ-ყური გეჭირებოდა“, ამბობს დიპლომატია. იმდენი დაიჭირეთ ვიდრე მოგეწონათ, — ერთის მათ რამდენიმე, — მაგზავნე მეტს სომ ვერას გააკრიგებთ. რამდენიმე რომ არაკითარი ცვლილება არ მოასდინოს თავის სახელმწიფოში, ვინ იქმნება სლავიანების პატრონი? ევროპას სომ არაკითარი მტკიცე გადაწყვეტილება არ მიუღია ამ შემთხვევისათვის!

მას სადაღა სლავიანების განთავისუფლება? რამდენიმე რომ ღონდონის სიგელი მიეღო, მაშინ უფრო ცხადად გამოჩნდებოდა, რომ ევროპას სლავიანების ბევრი არა ენადვლება რა: მაშინ თვით საქმე ვკახეხებოდა, რომ იგი სიგელი სლავიანთა ბედისთვის არ არის მომართული. ესლავი კი... ესლავი კი რაღა ეთქმის ვაცხას: რამ გამოცხადებულია და სლავიანების ბედი იმის მიმდინარეობაზედ და შედეგზედ არის დამყარებული.

საქართველოს მატთანე

— 12-ს აპრილს ხელგვიფი იმპერატორმა კიშინეში მოაწერა ხელი უმაღლეს მანიფესტსა, რომლითაც რამ გამოცხადდა რამდენიმე, — და მხედრობას რუსეთისასა, სამზღვრებზედ შეკრებილსა, ბმანება მიეცა რამდენიმე იმპერიაში შესვლისათვის.

— 12 აპრილს, შუადღის შემდეგ ქალაქში სმა გავარდა, რომ რამ გამოცხადებული იქნებოდა. ეს სმა ელვასედ უმაღლეს მოედო მთელს ქალაქსა და ყველანი მართლამას კითხულობდნენ: სად იქნება გამოცხადება. რამის სახეობადამ ეტლი ეტლზედ მიგრილებდა შუა პარსისაკენ. გამოჩნდა რომ სიონში იყვნენ მიწვეულნი ყველანი, სამხედრო და სამქალაქო ხარისხის მექონნი გვამნი. რამ საათზედ მთელი სიონის სობორო აივსო ხალხითა, ვაცითა, თუ ქალითა. სიონის ზემოდ, მკერვლების დუქნებთან დამწკრივებული იყო ცოტადენი ჯარი. ბანებზედ, ჩვეულებისამებრ, ხალხი მოგროვდა. სამს საათზედ მომბანდნენ სიონში მათი იმპერატორებითი უმაღლესობანი. შემოასვენეს სიონში დროშა მხედრობისა. არქიელმა პარაკლისი გადისადა, აკურთხა დროშა, ასსურა აივმა, მას შემდეგ არქიელი და სამღვდელნი გამოვიდნენ გარედ და აივსავა ჯარს ასსურეს. მის იმპერატორებითის უმაღლესობა მისეილ ნიკოლოზის მე რომ გამომბანდა და ხაბანდა ეტლში, ჯარმა და აქ მდგომმა ხალხმა ერთხმად ურ დაიძახეს დამდენჯერმე განიძეოტეს.

სიონში მოგროვილთა გვამთა სახის მეტყველება ერთობ შეწყუბუღლად გვეჩვენ; ყველს დაფიქრებული იყო და ხალხიანი, ქალთა შორის ზოგნი ტიროდნენ ვიდრე. განა ვი სატირელი არ არის? რამდენი დედა ველარ ინახულებს შვილს, რამდენი და ველარ გადასვავა მძას, რამდენი შვილი იტირებს მამას!.. სისხლი, სისხლი და ველად სისხლი! ნეტა რით ვერ ვამდა ეს გაუძმდარნი დედა-მეფა ამოდენა ადამიანის სისხლითა! ნუ თუ ვაცობრობის ბედს ესე უწყობა, რომ თუ არ სისხლის ღვრით, იგი კეთილს ვერ მოაზრებს! ეჭვ ადამიანის სვეკე, შენ სისხლში ამოვლებულის ტყვიის მეტი არა უოფილსარ რა! მაგრამ ესლავ რაღა? დღეს რამა, სვალ თუ სვებ ბრძოლის ჭეჭა-ჭეხილსაც შევიტყობთ.

თვით მშვიდობის-მოყვარევე სელმწიფე იმპერატორი ჰსწუნდა. მაგრამ ესლავ იძულებულ იქმნა და ბმანა რამ. ჩვენც ხმალს ხელი უნდა ვიკრათ და ჩვენს მშებთან ერთად ვღვაროთ სისხლი.

— 12-ს აპრილს დილით რთხივე ჩვენის ვაკვასიის ლაშქარი გუმბრისა, ერევნისა, ახალ-ციხისა და რიონისა ბანიდამ დამრულა და რამდენიმე სამზღვრებს მშვიდობით გადასულა, დამრულა დუნაის მხედრობაცა.

— სვალ, პარასკევს, სასაფრთხელ თეატრში ქართულის სცენის მოყვარენი წარმოადგენენ უფ. სუნდუკიანცის სამ მოქმედებთან კომედიას „სახარებას“. იმედი გვაქვს, რომ ამ წარმოდგენას უფრო მომეტებული მასურებული დაესწრება, ვიდრე პირველ წარმოდგენას, 5 აპრილს.

— 12 მარტს ზედამხედველს კამიტეტს გაუსინჯავს წლის ანგარიში ტფილისის თავად-სენატის საადგილ-მამულა ბანკისა, უცნობის მისი სიმართლე და დაუმტკიცებია. ამ ანგარიშიდან ქსნანს, რომ ბანკს გრძელვადით გაუცია 592,500 მანეთი და სესხი რიცხვით ყოფილა ოთხმოც და თერთმეტი. აქედამ სოფლის მამულეზედ გაცემულა 184,400 მანეთი და სესხი ყოფილა ოცდა ხუთი, ქალაქისაზედ—408,100 მანეთი და სესხი ყოფილა სამოც და ექვსი. ამას გარდა გასაცემად გადაწყვეტილი და დანიშნულა ყოფილა ცხრა სესხი 36,300 მანეთისა. აქედამ სოფლის მამულეზე ხუთი სესხი 18,800 მანეთისა, ქალაქისაზედ ოთხი სესხი 17,500 მანეთისა. სოფლის მამულეზედ გაცემული სესხი მაზრებთა შორის მოწოდებულა ამ რიგად:

ტფილისის მაზრაში	— 18 სესხი	— 411,000 მან.
გორის	— 7 —	— 73,200 —
სიღნაღის	— 1 —	— 5,000 —
თელავის	— 1 —	— 3,000 —
თიანეთის	— 2 —	— 40,200 —
დუშეთის	— 1 —	— 800 —

სოფლის მამულეზედ გაცემულს და გასაცემად დანიშნულს ოც და ხუთს სესხში გირაოდ მიღებულია 29,569 დღიური და ასი საყენი, რომელიც დაფასებულია 413,800; 70 ქალაქის სესხში მიღებულია გირაოდ ქალაქის უძრავი ქონება, რომელიც დაფასებულია 778,300 მან.*)

ზოგჯერ ვადითი სესხი ყოფილა სულ ორმოცდაათი 62,900 მანეთისა. აქედამ ქალაქის მამულეზედ ხუთმეტი 14,400 მანეთისა, სოფლის მამულეზედ ოცდახუთმეტი 48,500 მანეთისა. ამათშორის ყოფილა:

ასს თუმანზედ ნაკლებ — 14 სესხი — 7,200 მან.
 ასის თუმანიდან ორასამდე — 36 — — 55,700 მან.

ოცდა ხუთმეტი სესხი სოფლის მამულეზედ ამ რიგად მორიგებულია სხვა და სხვა მაზრაში:

ტფილისისაში	— 6 სესხი	— 9,600 მან.
გორისაში	— 12 —	— 12,400 —
თელავისაში	— 6 —	— 7,600 —
სიღნაღისაში	— 7 —	— 12,200 —
დუშეთისაში	— 4 —	— 6,700 —

რაც ბანკი მოქმედობს 1877 წლამდე სულ ორი სოფლის მამული ყოფილა გასასყიდად დანიშნული. ერთი იმათგანი არ გაყიდულა და დარჩენია ბანკს, მეორე თუმცა გაყიდულა და სვედრი ფული სრულად შემოსულა, მაგრამ ნასყიდობის სიგელი მსყიდველს არ გაუტანია.

ბანკს 1876 წლის მოქმედებიდან დარჩენია ხარჯგარეთად წმინდა მოგება სამი ათას ორმოცდა შედამეტი თუმანი ერთი მანეთი, ოთხ აბაზ უხალთუნი და 1/2 კაპ.

— ყველას მოგვსენებათ, რომ სხალხო სასწავლებელში ბოლოს უამს მასწავლებელთა წესდების უმწვილი კაცები. ეს თურმე არაფრად მოჭსწონთ მღვდლებსა, რომელთაც მასწავლებელთა თანამდებობა ეხარათ დღეის აქამომდე. გაბორბლებულნი ცდილობენ, რომ სასწავლებლის საქმეს ხელი შეუშალონ, ამისათვის ხალხში ცუდს სმებს უფროან ახალგაზრდა მასწავლებელთ, ჩაქსიხიან თურმე სოფელეთ, რომ სასწავლებელი ზარალის მეტს არავითარს სიკეთეს არ მოგვმითა, შვილები თუ არ გაგვრევენათა, თორემ სწავლით კი გერას ისწავლიანო და სხვა ამ გვარი. ამ სახით ისინი თურმე სრულად გულს უცრეუბენ უამისოდაც, შვილების სწავლასზედ, გულგრილს გლესობასა ასე რომ, ამ ბოლოს დროს მოწაფეთა რიცხვმა ზოგიერთ სასწავლებელში არამც თუ იმატა, არამედ იკლო კიდევ. ესა აკლდა ჩვენს უბედურს სვეზედ გაჩენილს სხალხო სასწავლებელს! კარგს იქმნადა სასულიერო მმართველობა, რომ ამ გარემოებისათვის ჯეროვანი ყურადღება მიექცია და მღვდლებისათვის საზოგადოდ ბძინება მიეცა მასზედ, რომ იგინი ვალდებულ არიან ხელი წარუშართონ სწავლის საქმეს და ყოველი გვარი შექმნება გაუწიონ.

— ჩვენ შევიტყუეთ, რომ სასოფლო სასწავლებელთ თავთავის დროზედ არ მისდით სასწავლებელში სახმარი წიგნები და სხვა საჭირო ნივთები. ამის გამო სწავლა ბევრად ბრკოლდებოდა. ზოგიერთნი სასწავლებელნი ნახევარწლობით მოკლებულ არიან თურმე ამ უსაჭიროეს ნივთებს. ამის მიზეზი ის არის, რომ წიგნების, თუ რისამე დაბარებისათვის მრავალ კიბიანი და დასლართული გზა არსებობს. იქნება მეითხეველს მოხსენებული ქსნანდეს, რომ სასწავლებლის ფულს გლესობა ისდის სასკლმწიფო ხარჯთან ერთად და სამაზრო ხაზინაში შეაქვთ შესანახავად. რაცა სოფლის მასწავლებელს წიგნების დაბარება სურს, ტფილისის დირექტორს უნდა გაუგზავნოს ქაღალდი და აცნობოს რიცხვი და ფასი საჭირო წიგნებისა. დირექტორი ქსნანს სამაზრო ხაზინას ამა და ამ მასწავლებელს ამდენი და ამდენი ფული მიეცითო. მიდის სოფლიდან მასწავლებელი სამაზრო ქალაქში ფულას ასაღებათ და სტოვებს სასწავლებელს. აიღებს ფულს და ტფილისსში გზავნის კამმისიონერთან და სთხოვს ამ ფულში ესა და ეს წიგნი გამომიგზავნეო. კამმისიონერი უგზავნის წიგნებს სამაზრო ქალაქში და მასწავლებელი კიდევ ხელმეორედ უნდა ჩამოვიდეს სოფლიდან მაზრის ქალაქს, რომ წიგნები მიიღოს. ახლა

*) აქედამ ერთი ქალაქისა 500 მანეთისა გასაცემად დანიშნულ ყოფილა.

თუ სახეში ვიქნებით იმ ტანტით და აუხჩარებელივ სან-
მის წამოკებას, რაცინა თან სდევს ყველა მიწერ-მოწერასა,
ადვილად მიხვდებით,—რად არიან სოფელ სასწავლებელნი
ნახევარ-წლებით უწიგნოთ და ურარათ დაჩხინილნი.
ამ უმისეზოდ და უსაბუთოდ დასლართულს რიგს განა
შეგლა არა აქვს! განა არ შეიძლება, მასწავლებელმა მოს-
წეროს დირექტორს ესა და ეს წიგნი, თუ ნიკოთი საჭი-
რია, დირექტორმა კიდევ მამინვე კამბისიონერს მიჭსწე-
რის დაბარებული გაუგზავნოა პირველისავე ფაშტით
და ამასთანავე მარხის საზინასაც აცნობოს, რომ კამბი-
სიონერს გამოუგზავნოს სკედრი ფული. ამ გვარი სწო-
რი გზა საქმესაც სომ დაესმარებოდა და თვით მიწერ-
მოწერასაც შეამოკლებდა.

— სომხური გაზეთი „მშაკი“ ამბობს, რომ ზოგი-
ერთს ადგილას ტფილისის გუბერნიაში კალია გაჩნდაო.

— უამბობენ ერთს რომელსამე ქალაქში, ვინ იცის
იქნება ქართლისაშიაც, სამი „ზრისტავიაო“ ზოლიციისა
და სამი „დეკეტნიკიაო“: ერთი ერთსა ჭყავს, მეორე—
მეორეს და მესამე მესამეს და მოჯამბორეებსავით ემსახუ-
რებიაო. რაც უნდა მოხდეს ეს „დეკეტნიკები“ უფრს
თურმე არ იბერტყენ, რა ხვენი საქმეაო.

— გორის სასეინო ბაღში, რომელიც მტკვრის
პირზედ მდებარეობს, არის აშენებული ფიცრული. ამას
„როტანდას“ ეძახიან. ამ უბაღ ამ ფიცრულს ქართულის
თეატრისათვის ჭმართვენ. სადურგლო მუშაობა ორი კვი-
რაც არის დაიწყო და სტენა ესლა მზად არის და მომ-
ვლის კვირიდამ წარმოდგენაც დაიწყოა გორის საქალა
ხასწავლებლის სასარგებლოდ.

— ქართლში ერთის სოფლის მამასახლისს ჭმარ-
თუბის ვალი ერთის პირისა, რომელიც „შტატ“ გარეთი
მოხელე თურქმა რომელიღაც სასამართლოსი. მამასახ-
ლისს არ ჭქონებია დეზად ფული, რომ ვალი მოემორე-
ბინა. ამდგარა და უხმარია ეს უურადლების ღირსი სერ-
ნი: სოფელში გამოუცხადებია, რომ კომლეულად ბეგარს
არის შემოწერილიო, მაგრამ მე, როგორც მამასახლისს,
შემიძლიან თავიდან აგაცილოთ ეს ბეგარაო, თუ რომ
თითო აბაზს გამოიღებთო. ყველას სინარულით მიუტია.
ერთს დედა-კაცს ქვრივსა და მოხუცსა არა ჭქონია ის
წვეული ერთი აბაზი, რომ ამ საუკველთავე სინარულ-
ში მონაწილეობა მიეღო. აუვიდნაა საწყალს ორ ჩანახამ-
დე ქერი, თუ ზური და კარის-კარ უგლია თხრენით:
თქვნი ჭირიმე, იყადეთ, რაც გინდა მომეცითო, მარუ-
სკებ ბეგარის ფულისთვისაო. ორი ჩანახი ორ შურად
გაუვიდნა უბედურს, ასე გაჭსჭირებოდა საქმე. ორ მარ-
რადაც წინდები გაუვიდნა და ისრე გადაუხადნა მელამურ
მამასახლისის ვალი. ესრე ავანგურად შეაკროვა მამასახ-

ლისმა ფულიო და თავის მოვალეს მიჭსცაო, ამბობს
ბოლოს გულმოწვევითლად ხვენი კორტესზონდენტი: მო-
ხელე კაცი რომ, მოგრეკლობის ნაცვლად, ასე ეჭნება
გლეხებს, სხვისაგან რაღას უნდა მოკველოდო. გადაბით-
ელი ვინმე რომ მოვიდეს სოფელში და ჭსოქვას მე ჩა-
ფარე ან „ჩინოვნიკი“ ვარო, რასაც უნდა იმას ჩაიღეს.
ხმის გამტემს კი ნუ იკითხვითო.

საზოლიტიკო შიმოხილვა

ალმოსავლეთის სამეფო.— დღეს ოსმალეთის და
რუსეთის შორის ომი გამოცხადებულა. ესლა ყველას
ფიქრში ეს მოხდის სხვა სახელმწიფოსაც გადაეება ეს ომი,
თუ მარტო ამ ორთა შორის გაიმართება ბრძოლა! და
თუ სხვასაც გადაეება, ვინ იქმნება რუსეთის მომხრე და
ვინ მისი წინააღმდეგი? თუ მთელის ევროპის ომიანო-
ბა ასტყდება, ამის ბოლო რა უნდა იყოს? გულთმისანი
უნდა იყოს კაცი, რომ ყოველას ამის შესუსი გადაწვე-
ტილად გამოჭსოქვას; სჯა და მოსაზრება კი, რასაკვირ-
ველია, შესაძლებელია და აქ მოგასსენებთ რას ფიქრო-
ბენ ამ საგანსუდ სხვა და სხვა გაზეთები.

აი რას იწერება ზეტერბურდიდგან ერთის ინგლი-
სის გაზეთის კორტესზონდენტი: „ინგლისის ფოფა-ქცევა
გაუგებარია. ღორდის დერბის (ინგლისის უცხოთა საქმე-
თა მინისტრია) პირით ინგლისის მთავრობა მარტო
იმისა ცდილობდა, აგები როგორმე მთელი ევროპის
ომი არ ასტყესო. მაგრამ ვისაც ოსმალეთისა და ევრო-
პის მდგომარეობა ესმის, მის თვალში ინგლისის მოქ-
მელება თითქო განგებ საყოველთაო ომის ასტესისთვის
მომართულიაო. ომის თავიდაცნ აცილება მხოლოდ მა-
შინ არის შესაძლებელი თუ ევროპის კონცერტი (თან-
ხმობა) არ დაირღვა. ინგლისი კი თავის მოქმედებით
ამ თანხმობას სრულებით ძირს უთხრის. ოსმალს
იმპერიის დაცემა და დარღვევა აუცილებელი საქმეა. თუ
ეს დარღვევა ისე მოხდა, რომ მის შესახებ უზიარატესთა
სახელმწიფოებმა არავითარნი პირობა არ შეჭკრეს ერთი-
ერთმანეთში, მაშინ, რასაკვირველია, მთელის ევროპის
ომიც თან მოჭყება. თუმცა არავინ იცის რა ჭსურს
ლორდს დერბის მომავალში და რა საშუალებას ინმარებს
თავის სურვილის აღსასრულეზად, მაგრამ რუსეთში კი
გარცხებით და აღლვებით უფურცებენ ინგლისის მოქმედე-
ბას, და ფიქრობენ, რომ ინგლისს მართლა ოსმალეთის
დაცემა უნდაო და საყოველთაო ომის ასტესაო.

მართლა და თუ არავითარნი პირობა და შეკრულობა
არ მოხდა ოსმალს იმპერიის დარღვევის თაობაზედ

საყოველთაო რძი მონაწილეობისა, უფრო იმიტომ რომ აწავინ იცის,—სადმდე მიაღწევს რძი რუსეთისა და რძი მონაწილეთის შორის. ჯერ ჯერობით მანც რძს უნდა მოელოდეს რუსეთი სხვა და სხვა სახელმწიფოებისაგან? რომ ინგლისი რუსეთის მოწინააღმდეგე ექმნება ამას ეჭვი არა აქვს. მაგრამ ინგლისი რძის დაწვების უმაღლე მიიღებს მონაწილეობას, თუ მართლა მოუცდის ვიდრე მის ზირდა ზირ სარგებლობას ვნება რამე მიეცება, რა მოგახსენოთ. ერთი ნემეტურის გაზეთის გორკესპონდენტი კი დაწმუნებით ამბობს, რომ თუ საკუთრივ ინგლისს არავითარი ვნება არ მიეცაო, იგი რძი მონაწილეობას არ მიიღებსო.

ავსტრიის შესახებ კი სხვა და სხვა ამბავი ისმის. მაგრამ ბოლოს დროს ეს სმა დავარდა, რომ რა წამსაც რუსის ჯარი ბოლგარიაში შევა, ავსტრია ბოსნიას და ჰერცეგოვინას დაიჭრესო. რა შედეგი ექმნება ამას მომავალში, ის ღმერთმა უწყის. აი რას იწერება ერთი ნემეტური გაზეთი: „თუ ვინიცაა რძი მონაწილეთის რძი იქამდინ მიაწვია, რომ რძი მონაწილეთი დაიწვას (ეს შესაძლებელია), მაშინ ჩაეკრება ავსტრია მარტო მისთვის, რომ რუსეთთან ერთად დაეკრებოდეს თავისი კანონიერი უფლებანი. ავსტრია, რასაკვირველია, ძალადობას არ იხმარებს რამეს შექმნისათვის, მაგრამ თავის სარგებლობის დაცვისათვის კი არაფერს არ დაზოგავს.“

გერმანიის შემდეგ სხვა და სხვა სმა ისმის. ამას წინედ ამბობდნენ, ვითომ ბისმარკი იმიტომ გამადის სამსახურიდგანო, რომ გერმანიის იმპერატორს არ ეთანხმება რუსეთის პოლიტიკის შესახებ, ვითომ ბისმარკი რუსეთის წინააღმდეგი იყოს და იმპერატორი კი მისი მომხრე. მართალია ეს თუ არა, ამისიც გულდაჯერებით არავინ არ იცის რა. მხოლოდ ის კი ვიცით, რომ გარკვეულ საჭმეებში ბისმარკის დროებით სამსახურიდგან გამომსვლას არავითარი გავლენა არ ექმნება, და გერმანიის პოლიტიკა მით არ გამოიცვლება. ბისმარკი რომ შორიდგანც ძლიერია, ამასვე გვარწმუნებს ის გარემოება, რომ მთავრობის ყოველის განკარგულების შესახებ მკებელი იგივე ბისმარკია. რაც უნდა იყოს გერმანიის მხრიდან რუსეთი მეგობრობას მოკლის.

საფრანგეთს სრულებით არ უნდა რძი და თუ მოხდა არავითარ მონაწილეობას არ მიიღებს.

იტალია კი როგორღაც რძი მონაწილეთი იქცევა. ისიც თავის ლუქმას აღმოსავლეთის საქმიდან მოკლის.

ოსმალეთი.—რუმინიდან იწერებინან, რომ რძი მონაწილეთის ბეჯითობა მართლა გასარტარიაო. დუნაის ნაპირების დასაცველად 24 გრუპოვის ზარბაზანი გაუგზავნია. ვიდრინში გაუგზავნია 30,000 ტომარა ფქვილი.

ამბობენ, რომ დუნაის ლაშქარი 200-ს ბატალიონისაგან არის შემდგარიო.

— საშინელი მომარაბაა ამ ყამად სტამბოლში, რადგანაც დღე-ღღეზე რძის ღოდინში არიან. მშვიდი და მწუროვალის ჯარის დაშლა შეუძლებელიაო, და სხვაც რომ არა იყოს რა ხანტარს მარტო ამის გამომოსებით უნდა რძიო, რომ ამდენს მშვიდმწუროვალს ხალხს საჭმე აუჩინოსო, იწერებინან სტამბოლიდან. იმავე ქალაქიდან გაზეთის „France“-ის გორკესპონდენტი იწერება: „მართალია რძი მონაწილეთის სახელმწიფოს მოთავე კართა შორის იმისთანაირც მოიბეგებინან, რომელთაც გულთ ქსურთ რძი აიცოდონ თავიდან, მაგრამ ბევრი რძი ამბროვლებს მათის წადილის აღსრულებას. რძი მონაწილეთის ქვეყანა იმისთანა მდგომარეობაშია ჩავარდნილი—სენობითისა თუ ეკონომიურის მხრით,—რომ დაშლა ჯარის საშინელ არეულობას და აჯანყებას მოახწავებს. ამ ყამად რძი მონაწილეთში თითქმის 400,000 ჯარის კარია, რომელთაც რძი მონაწილეთი თუ ჯამაგირი არ მიუღიათ და ძლიერ იკეპებინან, ყოველ წამს მზად არიან ავლები და ავსჯილობისათვის. ამოდენა ხალხის დაშლა და შინისკენ გასტუმრება ძელია, თუ გზის სარჯი მანც არ მიეცათ; მაგრამ რძი მონაწილეთის სახელმწიფო თვითონაც დიდ გაჭირებაშია და იმათ რა უნდა მისცეს. თუ სარჯი არ მისცეს და ისე გაისტუმრება—ეს სომ მთელის ქვეყნის ახლებს მიზიხათ შეიქმნება.“

— სტამბოლიდან ერთს ვითომ საკვირველ რძის იწერებინან ფანტოიულს გაზეთში „Temps“-ში: „განსტიტუციის მეთორმეტე მუხლში მოხსენიებულია, რომ ბუქვლითი სიტყვა თავისუფალიაო. ეს მუხლი, რასაკვირველია, დიდად სასიამოვნოა ყველა ყურნალ-გაზეთობის წარმომადგენელთათვის, მაგრამ რძი მონაწილეთში სუფევს ერთი მინისტრის განკარგულება, რომლის ძალითაც მშვიდობის ყელის საბელი აღმინისტრაციის სელშია ჩავარდნილი. ეს განკარგულება მოხდა 1867 წელს, როდესაც კანდა წინა აღუდგა რძი მონაწილეთს და მით ზირში ლაგამი ამოდეს ბეჭმის ყურნალ-გაზეთობისა, რომელნიც მწუროვალის გულთ ესარჩლებოდნენ კანდილებს და მით დიდად ჩაფიქრეს რძი მონაწილეთის მთავრობა. მას აქედ ბევრი გოგ წყალი დაივარა, მაგრამ ეს განკარგულება ისევე ისე სუფევს და სუთავს მშვიდობისა. მწუროვალს ამ განკარგულების შიშით არ შეუძლიან თავისუფლად გამომავლას თავისი აზრი და თუ გაბედა ტენსურები კი დღეს არ დაეჭვიან.“

ბა ყოველივე ეს რად უნდა გვიკვირდეს მე და შენ მანც მკითხველო? ვითომ განათლებულს სახელმწიფოებში კი ამისთანა არა მოიბეგება რა. ის დალოცვილი

„Temps“ თავის ქვეყანას მანერ გადასცადა, საცა რეს-
პუბლიკა სუფევს და მწიგნობრობის კანონები კი ისევ
სულთა მსუთავის იმპერიისაა. მაგრამ საფრანგეთს
კიდევ არა უშავს რა, რადგანაც ეს კანონები დღეს არა,
სკალ შიცილებიან, თქვენ სხვისა ინაღვლოთ.

— ერთ ფრანციულ გაზეთში აღწერილია ის სა-
შინელი მდგომარეობა, რომელშიაც ჰერცოგოვინა
იყოფება ამ უამად. ოთხმოცი ათასი (80,000)
სული ბერძნის სარწმუნოებისა ჰერცოგოვინიდან გადასხ-
ლებულა ჩერნოგოვინაში, რცდა სუთი ათასი დაღმა-
ციაში, *) რცდა თსუთმეტი ათასი დაღუბულა ზოგი
შიმილისაგან, ზოგი ოსმალებისაგან და ექვსი ათასი
კაცი საომრად გასულა. მსმ ამ უამად გერცოგოვინაში
ოთხმოცი ათას სულამდე დაჩენილა, რადგანაც ამ ქვეყანაში
სულ 180,000 მცხოვრები სული ითვლებოდა.

ჰერცოგოვინა სრულებით დანაროელდა და თითქმის
არსად არ მოაზრება არამც თუ აღმავის სული, არა-
მედ არავითარი სადგომიც, ისე საშინლად არის აკლებუ-
ლი და ახრებული. შეუძლებელი უნებია, გაწვეტილი
საქრელი, გადაშვარბი სასლები და ეკლესიები—აი რა
სუათს წარმოგვიდგენს ამ უამად ჰერცოგოვინის ქვეყანა.
ბოსნიის ყოფაც თითქმის ესეთივეა. მის მცხოვრებთა
შორის აქამდის 82,000 გადასახლებულა კოლაციაში **)
და თითქმის 10,000 დაღმაციაში.

სერბია.—რეგორც ისმის სერბთა ხელმეორედ აზი-
რბს ოსმალეთთან ომსა, თუ რუსეთი ომს დაიწყებს. ო-
თუ ეს ამბავი მართალია, მსმ ესლა, რადგანაც რუსის
ჰარბი სამზღვარს გადასულია, უნდა მოკლადეთ სერ-
ბთის და ოსმალეთის შორის ომისაობას. კარგი არა და-
უტრება რა ოსმალეთის სახელმწიფოს, მეტადრე თუ სა-
ბერძნეთსაც აუტეს ომი. ბარემ აუტესდა კიდევ მაგ-
რამ ინგლისისა ემინისა ეს კი გამოაცხადა საბერძნეთსა,
რომ სხვაფრივ უკველ გვარს შემწეობას მიეცემო ავან-
უბულს სლავიანებსა.

გერმანია.—აი რა წერილი გამოუგზავნა ბისმარ-
კმა რეისიტალის პრეზიდენტის სახელზე:

მაქვს პატივი უძაბლესად გაცნობო „თქვენს მა-
ღალ კეთილშობილებასა“ რომ ჩემის სიმრთელის მდგო-
მარობა, ჩემდა გულითად სამწუნაროდ, ნებას არ მაძ-
ლევს მივიღო მონაწილეობა აწინდელის რეისიტალის
შრომაში. ჩემის სიმრთელის აღდგენისათვის მისმა დი-

დებულებამ იმპერატორმა ინება ჩემი დროებით დათხო-
ვნ და დათხოვნის ვადამდე წარმოება მომდინარეთა საქ-
მეთა მიენდობა: შინაგანთა—იმპერიის საკანცლერო პრე-
ზიდენტს და უცხოეთის საქმეთა—სტატუს-სეკრეტარს უფ.
ფონ-ბიულოვს. ვსთხოვ თქვენს მაღალ კეთილშობილებას
ყოველივე ეს აცნობოთ რეისიტალს. ბისმარკი.

ეჭვი არ არის რომ ბისმარკი ჩქარა დაუბრუნდე-
ბა საქმეებს; უიმისოდ ამისთანა დროში გერმანიის საქმე
გაუჭირდება.—ნემეტურ გაზეთებში სწერია, რომ იმპე-
რატორი ვილელმში ელსას-ლოტარინგისში აზივებს
წასვლასა, მაგრამ ჰერ ეს წასვლა გადაწვეტილი არ
არის და დამოკიდებულია „გარეგან საქმეებზე“. ესლა
ეს „გარეგან საქმე“ ხომ ცხადია. მსმ იმპერატორს
ელსასში მოგსაურობა მოუხდება.

— რეისიტალის დებუტატებმა, რომელნიც სო-
ციალ-დემოკრატის დასს ეკუთვნიან, გამოაცხადეს რომ
27—30 მისს ქადაქს გოტას გაიმართება სო-
ციალ-დემოკრატების კონგრესი (ყრილობა), სადაც
მიწვევა ყველა ვინც კი ამ დასის კაცებს თანუგრძნობს.
ამ კონგრესს დაესწრებიან მხოლოდ მუშა-საღის წარ-
მომადგენელი, თვითონ საღისს მიერ აღმორჩეულნი.
ზემოსსენებულნი დებუტატი წარუდგენენ კონგრესს
ცნობას მასზედ თუ მათგან ვის რა უღვაწია.

რცდა თქმა უნდა, რომ ამ დებუტატთა მოღვაწეო-
ბა გულმტკიცებულებით და თავგანწირულებით აღსავსეა.
იქნება თვით პარლამენტშიაც მიეტეთ მათ შემთხვევა გა-
მოახინონ მათთა აღმომჩვეულთა წინაშე თავისი მტრიც
სამსახური სოციალ-დემოკრატების საქმისა და წადილის
დაცვისათვის. საქმე იმაშია, რომ ამ ცოტა ხანში გერ-
მანიის პარლამენტის წინაშე წარდგენილ იქნება კანონი
შესახებ მუშა-საღისს მოაწველობისა. ეს კანონი შემოს-
დებულია სოციალ-დემოკრატის დებუტატთა მიერ და
მათგანვე შეტანილ იქნება რეისიტალში. თქმა აღარ
უნდა რომ ამ საქმის თაობაზედ დიდ ღირს-საღისობი
ბასი გაიმართება პარლამენტში.

საზრანგეთი.—ერთს ინგლისურ გაზეთს მოჰყავს
შემდეგი რიცხვი-საფრანგეთის დაშვებისა: მოქმედი დაშვა-
რი შეადგეს 1,300,000 კაცს. ამას ტერიტორიის ჰარბიც
რომ მიუმატო სულ ერთიანად შესდება 1,825,000
კაცი. ამის ნახევარს საფრანგეთი სამი კვირის განმავლო-
ბაში ადვილად აამედრებს და საომრად გამოიყვანს.
გერმანიის რომ ხელმეორედ მიესიოს საფრანგეთს,—ამ-
ბობს იგივე გაზეთი,—რეგორც ომის წლის წინედ
მიესია, ფრანციულთ აღარ მოუნდება ეგრობის შეკლა,
რადგანაც თვისის დონითაც ძლიერნი არიან. ამ უამად

*) დღემდე ავსტრიის ეკუთვნის.
**) ავსტრიის ქვეყანა.

შეუძლებელიდაა, რომ მტერი დაუსჯელად შევიდეს საფრანგეთში. თუ გერმანიამ სელმეორედ ისურვა საფრანგეთის აღსრება და მიწათან გასწორება, საფრანგეთი წარბსაც არ შეიტკოს და, თავის ძალაზედ დარწმუნებული, უზასუსებს: „ესლა გვიანდაა“.

მუშა გოგონაში.

რას მიუერთებ აგრე გაკვირვებითა,
 ნუ თუ სახე არ გინახავს მუშისა?
 მკვრიდი ღია, რთულით გასკვრიდი, მტკრიანი,
 ფერით რკინა, კისერ-ჩაქსტეულია
 კაცი გულით დანაგრული ბედითა,
 სიუკმიდანვე სიღრბით დეკნილი,
 ვის სიტყვებზე ტანჯვად გადაჭქტვი
 შოკნიანთვის მსოფოდ ლუკმა-ბურისა!..

*

ან რა გიკვირს? ჩემს შუბლზედა ღარები,
 წვერ-უღვასი უდროდ გათეთრებული
 ნიშნია გულში ღრმათა ტვივილთა,
 დიდთა შრომათ, ღრმათ ფიქრებთა მწარეთა,
 უიშედოდ, უნუგეშოდ ყოფინისა!..
 ჭსჩანს, არ იცი, რომ, არიან ღრბინიცი,
 არის სადმე სიმწარითა ცხორება!..

*

ნუ გიკვირს ვი, ჭსჯობს ჩემს გულში ხასხდო,
 წაიკითხო სიმწარისა ამბები:
 ძმის ღაღატო, მოყვასთაგან დანაგვრად,
 მეგობრისგან იუდასი ამბორო,
 საყვარლისგან—წყეული სიყვარული,
 ნაზის ხელით გულს დასმულნი დაღები!..
 სოფლის გარე უწყლოდ განდევნილსა
 დამავიწუღა რატა ვიყავ რადესმე!..
 და აწ მსოფოდ დამჭმთა ჩემს ბედად ესე:
 ტანჯვით შრომა, რთულით ძებნა ლუკმისა...
 და მიდის დღე, მიდის დამე ამყოფით!

*

ნუ მიუერთებ ასე გამწარებულსა?
 სიღრბზე მეტად ძნელი ყოფილა...
 მე ვამუშაობ... სხვანი ვი იმღერაან,
 ბედნიერნი, გულთა უზრუნველნი!..

ბალით მესმის ტიანურის, ღრინის ხმა,
 სავანას გულ-დამწველი სიტყვები...
 გულით მინდა მეტ ჰქვამდ ხმა მიგჭტვი;
 მაგრამ მტრებენის: მე მათი რა ტოლი ვარ.
 და ღრმად გჭმალავ გულში სიმწარის რხევას,
 მაღვით ვიწმენდ თვალში მოტეულს ცრემლსა...
 ეჭ, ვის ესმის, თუ სადღაც მუშა ჭკვინისა!..

*

მამ ვინა ვარ, რა მჭკვიან ამ სოფელში,
 თუ სიამის ერთი დღეც არ მახსოვდეს?
 სიტახუკე ტანჯვით შრომამ წაიღო
 და ვერ გჭხედავ მომავალშიც ნუგეშსა,
 მცირედს სხივსა სინარულის ნათლისას...
 წყეულ იუოს, ვინცა მუშა აგურთსა,
 მოკლებული ყოველგვარის შეებისა,
 ვაცთაშორის კაცად არ მიხნეული!..

*

რას მიუერთებ დღორებულს, ფერ-მიხდილს?
 მოკჭხუცდი და რა მაქვს მოსაგონებულად,
 თუ არ ჩემივ ვაბითა ცხორება?
 რა მიამა? რომ მოკჭკვე, რა ვინანო?..
 რაგორც მოკვლე, ისე განვალ ამ სოფლით,
 სიტყვებისვე დროსა დავიწყებული!...
 რათ ვიშობე, თუ ეს ბედი თან დამჭევა?
 ვინ ვადიდო, ვინ დავჭხწყელო? არ ვიცი!
 მაგრამ ჩემთვის დღე სიმწარით დამღება...
 რათა? რისთვის? ვის რა ვიცი მოგზარე?..

*

რათ მიუერთებ აგრე გარცხებული?
 ნუ თუ მართლა, კაციც არა გგონივარ,
 რადგანაც ვარ სიღრბის სამოსლით
 არა მქონდეს კეთილისა გრძნობაცა!..
 მამა მღვდელი ღაზანკავს რომ დამიწყებს,
 ყურს რათ ვუგდე გონება-მიზიდული?...
 მის სიტყვები, ზოგჯერ თუმიც არ მესმის,
 მაგრამ გულს ვი უზარინ მათ სემენა!
 სულს მიმაგრებს ძალი ნუგეშ-ცემისა,
 ზეციურის მადლით განათებული.
 გულში ჭქება დღევა სიბოროტისა...
 კჭტრნობ სიმშვიდეს... ლოცვებსა ვიგონებ...
 მაგონდება დღენი უმარვილობისა,

ხმა დიდისა, მისი ტკბილი ალყისი...
 თვალ-წინ ვჭვწვდა დიდსხანს დავიწყებულთა...
 და აღარ ვჭვწვებ ჩემს შობას დღეს, ჩემს ბედსა!..
 მამინ შრომაც დიდად მაადვილდება,
 და მას ღამეს მძინავს ისე ბშვილობით,
 თითქოს ჩემს ქონს დაჭფინებენ ანგელაზნი!..

*

განცხრომის ძეგ, ნებოყრად გაზდილო,
 ეს ქვეყანა შენთვის არის შექმნილი!
 ველთ სიმწვანე, ცის ლაყვარდი, მზის შუქი,
 გაზაფხული სუნნელების ნიაკით,
 შენ გეტრფიან, გახარებენ, გატკბობენ!
 შენთვის ჭბრწყინვენ თვით ღამაზნი თვალბიცი;
 ხაზი წელი რხევით შენკენ რხინიებს;
 მიმტკჭინან შენთვის ზღვაში ხომალდნიც;
 თვით მეც, მეუზა, ჩემის ღონით, ოფლითა,
 შენთვისა ვარ დაბადებით მსახურად:
 კრძალვით გიმხერ, შოროთ მლოდე წყალობის...
 შენ ხარ მეფე... მე ძაღლადაც არ მატდებ!..
 რათა? რისთვის? ვის რა კირი მოგჭზარე?

*

რად გითხრა, ნუ თუ ესლაც ვერ მიჭზვდი,
 რა ძნელია შოვნა ლუკმა-ზურკასა?
 როგორ ახდენს სიღარიბე კაცის გულს
 და ახნელებს სულის სხივსა, გონებას?...
 ეჭ, ძმავე, წადი შენ-შენს გზაზე სიმღერით...
 მე ჩემს ბარკსა როგორმე იქ მოვიხსნი...
 სად მე და შენ ვიქმნებით თანა-სწორნი,
 საუუეროდ განსასვენისა ალაგსა!..

ქსნის ხეველი.

რ უ ს მ ი ი.

შინაგან საქმეთა სამინისტროში სხვა და სხვა გუ-
 ბერნატორებს წარუდგენიან ცნობები შესახებ იმ ხალხი-
 ს, რომელიც სრულებით უსაქმოდ დარჩა და ამის გა-
 მოისობით ლუკმა ზური გაუწყდა, რადგანაც ქარსანებს
 სამუშაო შემოჭვლიათ. რაც შეეკება პეტრებურდს და მის
 ასლო-მასლო ადგილებს, ხვესს გაზეთში მგონი კიდევ
 მოსსენებული იყო, რომ უსაქმოდ დარჩენილთა რიცხვი
 96 ათასამდე აღის. კალიშის გუბერნიისაში ათი ათასამდე
 800 მეუზა სრულებით უსაქმოდ დარჩენილა. ორი ათასამ-
 დე შორობს მხლოდ მეოთხედს ნაწილს იმისას, რასაც
 უწინ შოულაბდა, დანარჩენი კი ნახევარს.

გარდა ამისა იმათაც ვისაც მეუზობა არ მოჭვლე-
 ბია, ჯაფის ფასი ფულათ კი არ ეძლევათ, არამედ სა-
 ქონლით, რომელსაც დიდის ზარაღით ასაღებენ.

ამას უნდა დავუმატოთ, რომ ქარსანების წარმოება
 დღე და დღე კლებულობს და ბევრი ქარსანა სრულებით
 უჭმდება კიდევ მაგალითობრ: ზოდლოის გუბერნიისაში
 ზოლოს დროს 16 შაქრის ქარსანა გაუჭმებულა და სხვა
 ათის გაუჭმებასაც მოკლიან.

რა ეჭვლებათ ამ უბედურებს ამისთანა დროს, რომ-
 დესაც არავინ იცის სვალინდელი დღე რას მოასწავებს?

— უკანასკნელ დროს რუსეთში ერთი დიდად სა-
 მწუნარო მოკლეხა გასშირდა: წამ და უწუმი ისმის ამა
 და ამ სასწავლებელში შეგირდამა თავი მოიკლათ. მაგა-
 ლითებრ, ვიშენოვში შარქან სამამ შეგირდამა მოიკლათ თა-
 ვი და წრუელსაც ერთმა. სხვა ქალაქებშიაც ბევრი ამის-
 თანა სამწუნარო ამბავი მოხდა. ამ ყამად, როგორც გა-
 ზეთი „Новое Время“ იწერება, ერთს რუსის ექიმს
 გამოუკვლევიან ეს სამწუნარო მოკლეხა, და შეუდგენია
 ამის თაობაზედ წერილი, რომელშიაც, სხვათა შორის,
 ის დასკვნა გამოჭყავს, რომ ვითომც თავის მკვლელობის
 მიზეზი თვითონ იმ გარემოებებში უნდა მოიძებნოს,
 რომელნიც სხვეიან ცხოვრების მომდინარეობასა.

თქმა აღარ უნდა, რომ ეს წერილი დიდის ყურად-
 ღების ღირსი იქმნება: თუ ზირ და ზირ არავითარს წა-
 ძაღს არ დასდებს ამ სამწუნაროს მოკლეხას, ამას მანაც
 იქმს, რომ მთელს მის სურათს წარმოგვიდგენს.

— ვივეის უნივერსიტეტში ცალკე სწავლა დაუწყებიათ
 საკუთრივ ქალებისათვის. ეს სწავლა ორ ნაწილათ არის გა-
 ყოფილი: ერთი—საისტორიო და საფილოლოგიო მეც-
 ნიერებისათვის, მეორე—სათეზიკო და სამათემატიკო
 მეცნიერებისათვის. ზირველ განყოფილებას შეადგენენ
 შემდეგი მეცნიერებანი: რუსული მწიგნობრობა, საყო-
 ველთათა ისტორია, რუსეთის ისტორია, პედაგოგია და
 ერთი რომელიმე სახლი ენა; მეორე განყოფილებას შეა-
 დგენენ: მათემატიკა, ფიზიკა, კოსმოგრაფია, პედაგოგია
 და ერთი რომელიმე სახლი ენა.

ამ უნივერსიტეტში გურს დასრულბულს ქალებს
 მიეცემათ მოწმობა, რომლის ძალითაც იმათ უფრო მე-
 ტი უფლება ექმნებათ შუათანა სასწავლებელში მასწავლებე-
 ლის თანამდებობა მიიღონ, ვიდრე სხვაგან გურს დასრუ-
 ლბულ ქალებსა.

— „St. Peters burger Herold“-ში ჭწერია:
 ჯეროკანს ადგილას დაჯერებულნი არიანო, რომ რუსეთ-
 ში თამბაქოს ბანდეროლები ძაღე მოისზობა და მის მა-
 გიერად ბაჟი დაეღება დაუჭრელს თამბაქოსათა. უზირა-
 ტესთა თამბაქოს სოვდაგართა ფინანსთა მინისტრს არ-

ზა მინსტერს, რომელმაც სხვათა შორის მოუხსენებიათ, რომ უზანდეროდ გასიდა სიგარისა და ჰანჩონისა მტად გასშირდა და ამით ხანხანს შემოსავალი აკლდება.

— Новое Время-ში ჰსწერია: „ამას წინელ ერთმა გასეთმა წარმოსთქვა, რომ კერძო ვეჟილთა ნება მიეცემთ ნაფიც ვეჟილად (Присяжные повѣренные) შეირიხონ თავი, თუ დადებულს წელთა რიცხვს კერძო ვეჟილთაში გაატარებენ და ამას გარდა გამოცდის შემდეგ ვეჟილთა ღირსად იცნობებიათ. ესლა ჩვენ შეეიტყეთ, რომ ეგ ნება მიეცემთ მარტო იმისთანა კერძო-ვეჟილთა, რომელთაც რომელიმე შუათანა სასწავლებელი შეუსრულებიათ, ანუ რომელიმე, გამოცდის შემდეგ, დამტკიცებენ, რომ შუათანა სასწავლებლის სრული სწავლა შეუძენიათ.

პროვინციალური წერილები

წერილი პირველი

ქართლი. 1877 წ. მარტის 31-სა.

ორი ფილოსოფოსის ძალი გორსედ. — გორის ახალი ქალაქის სამართლებლო. — ხმის-მექონი — ვაჭრები ბაზარებში, ბაულები, იმერული საბაზარი. — იმერული მელა. — ა. თუთაყვი.

ჩვენ გორსედ ბეჭდი რამ წერებულა რუსულ თუ ქართულ გასეთებში მისს გარეგანი შესედულობის უსუფთაობასზედ, ხალხის უზნეობასზედ და სხვ. მაგრამ მანც და მანც ეს ჩვენი ქალაქი უფრო არ იბერტყავს, კიბოსავით მიიკავებება გაუმჯობესობის გზისკენ. თუმცა გაუვალ ტალხებს ყოველ ქუჩებში, როგორც უწინ ვერ შევხვდებით; თუმცა თევზის საჭური გუბებში, რომლებიც იმყოფებოდნენ ფაქტის კანტონის ახლო, თითქმის დაშრეს, ბოგირებიც აქა-იქ გააკეთეს, მაგრამ ბეჭდი რამ აკლია ამ საცოდავ ქალაქს. სწორე გითხრათ, ეს თევზის საჭური გუბები რამ დაშრეს კი ვერაფერი მოუვიდათ. მერე წრეულს რა ნაირი ძვირი იყო ახალი თევზი? სწორედ დაგანტრულდით! მაგრამ ერთით კი კარგი ჰქმნეს, რომ დაშრეს: წვიმის შემდეგ ჯაგ-აჯაგ დადებოდან სამინული გუბე ქუჩებს შეჭრავდა და ქვეითი კანისთვიან სწორეთ საფრთხე იყო. იღვს ეს გუბე, ახლიდა ბაზარი სუნი, სწრა ბუჩუბისა დასტრიალებდა თავს. — ერთი ვიღაც სხვა მხრის კაცი ცნობის მოუკანკობისგამო გამოხსულიყო ამ ჩვენის ქალაქის სასასხავად იმ დროს, რომდნაც ეს განისვენებდა ღაფ-გუბებში, და დაათვალიერა

რამ ქალაქი, წარმოსთქვა შემდეგი აზრი: დუნია მამიკლია და ამასზედ უსუფთავო ქალაქი, ამასზედ უთავდადოეო, თვით კმეფოთელი ხალხი, როგორც ღორი, ჯერ არ მინასამსო. — სხვა მხრის კაცისა რამ მოგასხენო, მართლათა ეს თქმა თუ არა, მაგრამ მე მასხომს, ერთმა ფილოსოფოსმა, მგონი დუნსედ ველდინგმა, ფილოსოფიურად განაჩინა სიტყვა გორი და რაც კი შეეძლო ამტკიცებდა, რომ გორი წარმოსდგება სიტყვისაგან ღორი და ანა გორი. აი დასწევფლოს ღმერთმა! დაკვირო იმ ფილოსოფოსს წინასწარ-მეტყველური ნიჭი ჰქონდა? აბა, გთავყვანეთ, საიღვან სადაო, წმინდაო საბაო! რომ არ შეეფერება ეს სასკლი!... ბეჭდი... ერთქათ, ცოტათი კი მიაგავს, მაგრამ განა სხვა ქალაქები ანა ჰგვანან. ვის რას შეეზოკებთ! ეს კი ასრე, მაგრამ სირცხვილი იმ დროთა ფილოსოფოსებს, ჩვენსა უფრო, რომ ასე მიწასთან გაგასწორეს. აბა, ესლა მობრძანდნენ და გენასონ როგორ გაგებინდა, ბატენებდ გარდაგვაქცია ქალაქის სამმართველომ.

მართლაც და სულსედ მოესწრო გორს ქალაქის სამმართველო და ძალიანც მოუხდა ამ საცოდავს. ყოველი თქმედ თვალ-უური უჭინავს. მოჩივრებს, მოსაქმებს „ხვალე სვალეს“ არ ეუბნება. მივა თუ არა მოქალაქე საქმისთვინ იმ საათშივე გაუთავებენ საქმეს. მაღალ-მაღლობა არ იღება: ვინც ტყუის ტყუის, „გაბღენილია“ ვერ უშველის. ხმის-მექონათ არიან აღმობჩეულნი მამულადგილის მქონე მოქალაქენი. მომეტებულმა ნაწილმა რუსული ენა არ იცის — „მოია ტვით“ სომ რუსულში არ ჩაითვლება — და თუნდ ქართულ ენასზედც ელაპარაკო, სულ ერთია. იმათ თავში ზარბაზნის ტყვია ვერ შეატანს. ნეტავი ერთი დაგანახვა თუ როგორ ჰიზრდალებდნენ სხედან და მარტო არშინი და ნახვარ თუხვანი უდგათ თვალ-წინ. ერთმა მოგანმა სთქვა: რომ მობესრდებთან, მოჭეკებთან თვლემს, თავის ქიქვას, თითქო ბუჩუბი დასკვითათ. ვგონებ, რამდენი დაარტყამს თავს სტოლს, კედელს და კაპს დასვაძს. მაგრამ რე იფიქრებთ, რომ ესენიც გამოსდგენი არ იყენენ. მშვიდობა, ავკრ განათხული დადვა, როგორც მოგასხენებათ გაიღვიძებენ ღრმა ძილისაგან სხვა და სხვა მწერნი, ბუჩუბი და სხვ. შესამდეგელია ქალაქის სამმართველოს წაღობაც იქნეს შესდგენ ეს მოუხვენარნი. როგორთა ხმის-მექონმა ძილის და კაპის დასმის მაგიერ ეს წყეული ბუჩუბი იტინონ სულით და პირით, ძლიან არ დაავალბენ სხვებს ვინც საქმეს არიგებენ. უჭ, რა საქმეს! რას ბძანებთ, უკეთესი აღარ შეიძლება!... რა ნეტა ერთი ან მოთავუქნა, ან ეს რუსული, წვერი მანც... როგორ რა უბედურ კარსვლავს უდობდა... მამინ მავათ მებუჩუ ხმის-მექონათ არ დაეხდიდი? ზაფხულაობით მანც!

გორის სამმართველო დირექტორს ქების იმ მხრივ მანინ, რომ აიხილა სოციალისტური წიგნი ისეთ პირობებში, რომელთაც ქალაქის ცხოვრებისა, მისი ვაჭრობისა, ხეივანებისა და გამოქვაბულისა. ამ პირობებში არის შემსწავლი თავისი მოქმედებით უფ. ა. თეთრევი, რომელსაც, როგორც დასკვნებით მტკიცებს, ჩაბარებს უფლის გარის ვაჭრობის შედამხედველობა.

ბევრჯერ შემხედველია წიგნი მანინს და მის სეიდვას სხვათა ქალაქში და თუ არ შემხედვინია, გამოვიტყვი მანინ, ან წამოვიტყვი, მაგრამ ასე მამასისხლად, ასე ცუტს მტკიცებით, რაკვეთად განსუიდა საჭირო ნივთებისა არ შეიძლება, როგორც გორშია. ჯანი ვაჭარდეს, ფასი მეტი აღონ და ნულად მოგატყუებენ წონაში, სწულში, ნივთის სივარტეში. ისე საშინლად ატყუებენ ეს ხეივი ვაჭრები—სომხები წონაში, ბატონებო, სწულად ხაღსს, რომ შეიძლება ეს ბოროტება რომ აღმოჩნდეს, სწორედ უფროში თითს დასაცობს საქმეს გვიშვრებოდნენ, მაგ: ამ ბოლო უამს ვაჭრობიდან სავთი, გორვანქა შურ-ნახევარი და ხან სამი შური იყო; მეტი ხან არ იყო, უნდა გვეიღებო, რადგან სამთელზედ კიდევ ის იფიქრებდა. ამ ფულს ვინა სხივინ, მაგრამ მაგარი ეს არის, რომ ნავთის გორვანქან სარწმუნოში ამოღები ხანია გვატყუებს: მარტის თვეში რადც ჩემი საქმისთვის ჩავიარე დასურულ ბაზარში და ვინა, რომ ნავთის სარწმუნოებს აჭყლეტინებს უფ. თეთრევი. თურმე ნუ იტყვი, რომ მდინე მისხალი ნაკლებნი იყვნენ სარწმუნოები და ერთი მეტად უღმერთად—თქვამეტი მისხლით. საკვირველია, აქამდე ერთმა ვაჭარებულმა პირმა არ მიატია ამ წარცვა-ფულეფას უფრთ, თუძვა, მე ვგონებ, ბევრმა იცოდა.

ესრედ ვაჭრებს და გვარცხვენს იმ დროიდან, სიღვანაც ნავთის წვა დაიწყო აქ. ვინ იცის, იქნება საუკუნოდინ ვაჭრებისათვის ასე ბაჭრებს და ბაზარებს, რომ ქალაქის სამმართველოს არ მიეცია ურადლება და დროებითაც არის არ მოკლე ბოლო ამ ბოროტებისათვის. შემოსენებულმა თეთრევი პირველად მიატია თვლი ვაჭრობას და, შემოსენებულს გარდა, აღმოჩინა სიბოროტენი, რომელთაც ჩამოკოვლი (შესანიშნავებს მანინ), რადგანაც ცხადად დაგვიხატვენ ხეივანების მოვაჭრების უხეობას, დაუნდობლობას, სიავსავსეს.

ბაჭრები და ბაზარები სასწორის ტოტებად აქამდინ მძარბდნენ თანამს, თუკ და ყაითანს: იმ გვერდზედ, საითაც უნდა დაუწონონ მსუიდექლს რამე, თანამებს ქონამდნენ, ასველებდნენ, ჭკიდებდნენ თვალ-უჩინად სხვა და სხვა ნივთებს—ეგვალ ეს ამბობდა სასწორის ერთ გვერდს და გორვანქაში რამდენიმე მისხალს აქაც იწარმდნენ. ეს თანამები სულ ერთიანად ჩამოეჭრა შემოსენებულმა

პირმა და ტოტებთ თითქმის ვაჭრები შეხებდნენ, თუძვა აქაც შეიძლება თაღლითობა, მაგრამ ვერ ერთი ეს, რომ ურადლება აქეთ მიეცეოდი და მეორედ ესა, რომ ვაჭრს სამ ველად დააბობენ. ამას გარდა სწულად მძარბდნენ უჩინავან შექმულ, ფაღბ გორვანქანებს, რომელთაც რამდენიმე მისხალი აკლდათ. უჩინაველი ათ ფუთადინ შევარბინეს და ახლებად შეცვლენეს.—მამასისხლად განსუიდა ერთის მხრივ, სწულში დალატი მეორეთი, ჯიბეს უსქეტებს ხვენ ვაჭარ სომხებს, ყელი ქონით ეკვებათ, უღრდელი, მტონაზე ცხოვრებისაგან იბდინებინ ხეივის ხარჯით და ხვენ ვი ღამას გვერდებში სინათლე ვაჭროვიდას.

ბატონებო, ამას ვილა მოიფიქრებდა თუ ხეივი დიდლები, ქართველები—იმერლები უარეს დღეს დაგვაყენებდნენ. ვაჭრობაში ვაჩუკელი იმერლები რამც თუ სომხებს და უჩინას ატარებებს, ჭირზედ უარესნი ყოფილან. ჯერ იმერული მელა რა ყოფილა მერე ვაჭარი რა იყოს. მე ვინა ერთი იმერული მელა სადღაც, ჭო, მტონი სახაბაზოში. დიას, ვინა, უკუდა, სწორედ ბოლო დაგვევილ ვაჭარებს ჭკვანდა. დაღასწოროს დმერთმა! იმის ნახვას ესლაც ვინანი: სულ ერთიანად დაგვაძვარა სიტოცსლე, ბატონებო! ამდენი ინდოურები დაგვიჭამა და კიდევ ვერ გაძლა სისხლით...ერი ჭა! მე ძლიან ვაკები...ჭო, იმას ვამბობდი რომ იმერლები ძლიან ვაჭრებენ. საბაზებად სულ ისინი არიან, ასეთ შურს გვიცხობენ, რომ უჩინას რომ დაარტყა, სამკერ წმინდაო დმერთს ათქმეივებს. როგორც არ მოგვლამ, კბილი არ დაეგმის, კბილი! წარმოიდგინეთ, ახლად ამოკლილ აღიან თონეზედ დაკრული შური როგორი იქნება. შესამია რადა! ამათვინ ვი საფიქრა. თონეს არ ახლებენ და რა-სამ ხელს ამოჭრინან. არც ამათ შეჩხით ვუდის ქნევა, გაიძვარაობა: ვაჭრებს, მოუქექს თავი, რომ მეათხედ გორვანქისას აკლებდნენ შურსა. უ. თეთრევი ძლიან დაფრთხონა ყველას მოვაჭრენი. საბაზებს ვი ძაღვ შეეტეოთ (იმერლის შიში სამ მოგესხენებათ): დღეს და ხვალ ვარეი შური სხანს სახაბაზოში.

სხვა მოვაჭრებზედ რადა მოგახსენოთ. სულ ჩამოკოვალთ არა დიხს, ესეც საკმაა. ამდენიც არ უნდა მეთქვა, მაგრამ ერთობ ვაჩინობდნენ. აი, მანინ გული არ მიითქვს, რომ რჩიოდე შესამანი სიტყვა არ ვსთქვა უსებებზედ: ასეთ დუფიან ხორცს გამოჭვიდებენ გადაყრუებულს პირუტყვისას, რომ შეხარამს ვაცსა. მკითხველ, გეხსომება რომ პირივი შიმშილმა როდესაც შეაწუხა, ხაღსმა ვაჭრებს ხელი ძაღვებს, ვაჭრებს, თაგებს და სხვ. და მუსრი ვაჭრებს. რამდენჯერ ამის ვაჭარებზედ ზიზდით ვადაგვიფურთხებია, და აბა თუ ხეივის უსებების ხორცზედ ვაფურთხონს ვი არა, ცოტათი შეი-

ზიზღოს ვინმემ, რომ ცუდია. ნეტავი ძაღლის და კატისა იყოს და კარგი.

თუმცა უფ. თუთავეი ძაღთან ირჯება, რაც შეუძლიან ცდილობს, რომ უკლაფიერი კარგი იყიდებოდეს, ყველას სმუფდება, მაგრამ—ვაი!—თუ გადაუსვიოს! შენი მტერი, თუ აბი ჩააუღაპეს, მშვიდობით! ძველი საწყარე-ბა და სასწავლები ისევ დაბრუნდებიან. არა მგონია სულს გადაუდგეს თუთავეი—ეჭვ, ამაშია უმაგრამოთ ვერ მტყუნი... სკლის ჭუჭყელი, ეს რხევი ვის არ დაატყუნიანებს?

წაკოლა—ც.

ახალგაზდა გლეხის ნაამბობი

(სტენისაოვის.)

I.

ნათქომია: „თებერვალი ჰებრამსო, მარტი ტყავსა ჰკერამსო.“—თებერვალმა საქონელი გამიწყვიტა და მარტმა ასეთი სირცხვილი მაქამა, თავი არ მომიკვდება, რომ პირში ველარავისთვის შამიხენდია... აი, როგორ გახლდათ ეს ამბავი.

ამ გაზაფხულზედ, რა კი დადგა მარტი, ჩვენს ბანზედ ასეთი კატების ჩხავილი შეიქნა, რომ კაცი გაშტერდებოდა... აი, დასწყევლოს ღმერთმა! ვიფიქრე, რა აჩხავლებთ მეთქი, ამ დასაქცევებსა?... ყურს ვუგდებ: დასდევენ ერთმანერთს და იყო ერთი ნგრევა, გრიალი და ზანზარი, ხან მალლა და ხან დერეფანში... იქ კიდენ, კასრისკენ, თუ ხოკრისკენ, არ ვიცი, შაიქნა ისეთი ფხაკუნი, თითქოს ქვეყანაზედ რაც თავვია, ყველა ჩვენ დაგვესია მეთქი!.. მაგრამ... მაგარი ეს არის რომა, ვფიქრობ, თუ თავგები ბურღუგანაობენ მეთქი, ამ ოხერი კატებისა მაინც რატომ აღარ ერიდებთ მეთქი და ან, ამ გასაწყვეტებს, რა აჩხავლებსთ მეთქი?..

ეჰ!.. გაიარა ამ ამბავმაც, გაუუძელით როგორც იყო... გავიდა ერთი კვირა, ორი, ერთი თვე, ორი თვე, სამი... რას მოვიფიქრებდი, თუ აქ სხვა ამბავი იყო რამე?.. რაღა გავაგრძელო, —გავიგძელდეთ სიცოცხლე—თქვენს მტერსა ღუმანს, ჩვენ რომ გამოგვაჩნდა... ნეტავი ისევ სახალი გამოგვჩენდა!.. აკი ჩვენი გოგო, თამრო, თავმძიმე გამოდგა ი დასაქცევი!.. რა ეშმაკმა გააბრიყვა, ეხლაც არ ვიცი გამჩენის მალდმა!..

ასე სახიფათო კი ყოფილა მარტში კატების ჩხავილი და თავგების ფხაკუნი!.. აი, დალახვრათ ღმერთმა!..

მისივე ნაამბობი.

(სტენისაოვის.)

II.

... ქვეიდან მოვდიოდი. ჩვენი ჭრელი მოზვერი დავკარგე და ი ოხერს დავედებდი. ამოვიარე წყაროსკენ და შევხედე, ასეთი ლამაზი დოღონა კი გაჩერებულა იქა, როგორც ჯვირნის ნუკრი!.. მხარზედ კოკა გაუღვია და დგას. მე რომ დამინახა, ზურგი შამომამქცია... აი, გამიწყრა ღმერთი!.. გაუარე გვერდით, განგებ ერთი წავეხახუნე და ვკითხე: ჩვენი მოზვერა ხომ არ გინახამს მეთქი... შეფხუკიანდა იმერელივით ჩემი ქალბატონი და შამომამიძახა: თვალი შენც დაგიდგებაო და შენსა მოზვერსაცაო!.. „თავი მოვიკატუნე და უთხარ სიყვარულიანათ: შენ კი გეთაყვანე, მაგ შევ თვალელებში, მეთქი!.. ამ დროს დადგა გოგომ კოკა ძირსა, წამოავლო ქვას ხელი და შამომიტივა: „მეხი კი დაგაყარე მაგ ქეცრან თავზედაო!.. იქით გამეცალეო. თორემ ასეთ ქვასა გდრუხამო, რომ შენცა სთქვა, რადამემართაო!..“ დავანებე თავი და წამოველო... აბა, რაღას ვიქმოდე?.. მასუკან შევადექი ი დასაქცევს: აი დღეს, აი ხვალ, ბევრი ველრიტე, მაგრამ, არ იქნა, პირჯვარი ვერ გადავაწერინე... ბოლოს შევეუყენე მოციქულები იმის დედამამს და როგორც იყო, პირი ძლივს ვაქნენინე ჩემკენ... ნათქომია: „ქრთამი ჯოჯოხეთს ანათებსო...“ მეც ერთი ხარი სასიამამროს მივართვი, ერთი თავშალი—სასიდედროს და ერთი წყვილი წულებიც ჩემ შეთვალას...

ახლა ქორწილი მაქვს ხვალა და ესე ყელგამოწვევით გეხვეწებით, გამაბედნიერეთ, თითო ყანწი ღვინო დამილიეთ და დაგვლოცეთ მე და ჩემი დოღონა!.. საწყლის პური გემრიელია.—

თ. რაფიელ ერისთავი.

1 აპრილს 1877 წელს.

ჩვენის ისტორიისათვის მასალა.

(ქუბეგო) *

განსა გრიგორი არა განუშორა ოდიშსა და იმყოფებოდა ხან სოფლას, ხან სეთას, ხან ჭკვიჯს, ხან ნოღას, ვინაიდან მოუჩაუნე თუ ბატონნი ამა სოფელთან ერთგულადენ გრიგორის, და ოდეს წარვიდოდა ძეგე სპითა თვისითა იმერეთად, კვლად დაიპუროდა

*) დასაწყისი № 5-ში.

გრიგორი დადიანობას, და რაღეს მოვიდოდა მეფე სპი-
თს თვისითა რაღისად, მისცემდა მანუხარს დადიანობას.
და ვინაღაცა გრიგორი ვერ განსდევნა მეფემან სამოღლ-
ბელთ თვისით და ვერ აღსრულა სწავლი თვისი, ამის-
თვის განძინდა და აქვეყდა რაღისა ყოველ წელ და
აზრებდა სპითა იმერელ ლეკითა და სტყუენვიდა მრ-
ავლეს ქრისტიანთა ტყუეთა, სწვიდა და აზრებდა რაღისა,
და მისცა რაღისი დიდსა მწუხარებასა, სადა ურწმუნოთა
ლკეთა მრავალნი ეკვლევიან შებღაღენს და მრავალ-
ნი გლახანი სწინელად და საბასრობელად მართ-
მადიდებლობისა სჯულისათვის მოჭკლეს. განაგრძო
ესე ვითარნი მოქმედება მეფემან სოლომონს, შეიკრიბა
სხანი თვისნი, იწინამძღვარს მანუხარს დადიანის ძე და
მოდგა ლეხსუმის ჭყვიით. მიდრეკენ მრავალნი მანუხარ-
ისაჲნი ლეხსუმელნი, ვერცა დაუდგა წინ გრიგორი,
ვინაგან ლეხსუმელთ მრავალთ უღალატეს და უფრორე
ბაჲსა ჩიქოანისა, რომელი იყო ჟამსა მას ლეხსუმის შინა
შემდეგ კაცი და შეიპოვიდა მეფე ლეხსუმს და აზრებდა.

სოლო გრიგორი იდგა მურს, იწყო ზრახვად მეფისად-
მი გრიგორიმი, უკეთო მანუხარს დაიტოვებუ და წარსვალ
თქვენ უკურნე რასაცა მეტყუი მოგე შენ. სთხოვა მე-
ფემან უკეთო მომცემ ცისესა ჭყვიანისა და შემდგომსა
მისსა, მე დაუტოვებ მანუხარს ყოველად შეუწევნელად.
აღუთქვა გრიგორიმი თხოვილი თვისი მეფესა, და ვინათ-
გან დიდი სურვილი იყო მეფისა დაზერობა ლეხსუმისა,
და ჭყვიანის შოვნისათვის ანა მისედა ფიცის უარის-ყო-
ფისა, და ანცა სირცხვილსა, დაუტოვა მანუხარს დევნირს
და თვით წარვიდა და დაეპარვა საყოფიანისა შინა რაჭსა.

ისილად რა მანუხარმან თავი თვისი ურ-ყოფილი
მეფისაგან, ვერცა ღონის-მზობელი ივლტოდა და შევი-
და ცისესა შინა რაბულეს, ვინათგან ცისე იგი იყო სს-
მოურაო ბაჲსა ჩიქოანისა, სოლო გრიგორი გამოვიდა
მურდიდამ და დაიპყრა ყოველი ლეხსუმი. იცნა რა მანუ-
ხარმან ვიდრე მეფესა ანა სწავლს ანა რომლისამე მეთა
დადიანისათა კეთილი, ამისთვის მოვიდა გრიგორისათანა
მისსა თვისისა და შეუჭდა და სთხოვა მიტოვება თვისის
უწინდელის წინა-აღმდგომობისა, სოლო გრიგორიმი
სულ-გრძელბითა და სისარულითა მიუტოვა მას და
ქმნეს მისათა შორის დიდი შეკრულება, და ვინათგან
მისნი ესე შეერთდენ ანცა მისცა გრიგორიმი მეფესა
ჭყვიში და დაპირება ანცა აღუსრულა. ამისთვის უგმო-
იჭა მეფე და მოადგა გარს ჭყვიანის ცისესა და რაოდე-
ნისამე ჟამისა სუსტთა და უსირცხვილოთა მეცინოანეთა
მისცეს ჭყვიში მეფესა და აღიდეს ჭყვიში, და შემდგომად
წარმოემართა მეფე დასაზერობელთ სრულიად ლეხსუმისა
და დაეპარა ლაილას. აქეთ გრიგორიმი შეიკრიბნს ლეხ-
სუმნი მსოლოდ და დასდგა ურსელთს. დღისა რაოდენისამე

შემდგომად იქმნა ბრძოლა ურსელთს, თუმიცა სახელეო-
ნად ბრძოლენ ლეხსუმელნი, გარსა სოლო სიმრავლემან
სიმცირესა და ივლტოდენ გრიგორისნი, და გაემარჯვა
მეფესა, მოადგა ცისესა დევნირისსა სადა მეცინოანემან
დევნირისმან ბუქან ყრუ-შვილმან სახელეოვნად და სს-
ბელად განამგარა ცისე დევნირისა, იბრძოლა მამაცად,
მოჭკლნა მრავალნი იმერელნი და ლეკნი გარე მოდგო-
მილნი. და შემდგომად შესთხარეს ცისე და ნახევარი
ცისისა გარდმოიქცა, და რა სცნა ბუქან ყრუ-შვილმა არ-
და შესამდეგელ ანს ცისესა ამას შინა ყოფნა, ამის-
თვის იმამცა გუფი და გამოვიდა დამით თვისის ხელ-
ქვეშეთის კაცით, გამოვიდა გარე შემდგომად იმერნი და
ლეკნი და მშვიდობით მოვიდა მურს გრიგორ დადიანთან.

მცნობი ამისი ვერცა დასდგა გრიგორი ლეხ-
სუმს და წარვიდა რაღისად და დაიპყრა მეფემ ლეხსუმი,
და დაადგინა ლეხსუმის მოურავად ბერი ქაინოანის ძე
გელაანი და თვით წარვიდა იმერეთად. ჟამსა ამას შეიმურ-
ვენ ურთი-ერთისა შორის სახელ-ცისის ფაშანი შერიჭ
ფაშა, და საბუთ ფაშა და გარდმოავდო საბუთ ფაშა
შექრიჭ ფაშამ, და ვერცა სადა ღონის მზობელი მოვი-
და იმერეთის მეფის სოლომონისათანა, ვინათგან იყო
გვარით ძველი ათაბაგისა შთამომავლობა, ამისთვის მო-
ვიდა ბავრატოანისა თანა და იმყოფებოდა მეფისაგან
იმედული. მაშინ შერიჭ ფაშამან დაწყო ზრახვა მეფის
კეზიკებთა თანა და აღუთქვათ მრავალი თეთრი უკეთო
მოჭკლან საბით ფაშა. კეზიკნი მეფისანი ბირებულნი
თეთრისაგან შეერბენ მეფისა წინაშე და სხვა და სხვა
საქმისა მიხვედრელთ შეცდუნეს მეფე და მოაკვლევინეს
საბით ფაშა, მოსჭკრეს თავი და წარუგზავნეს შერიჭ
ფაშას, შემდგომად რაოდენისამე ხანისა წარუგზავნეს მე-
ფის ვაზირთ კაცი და სთხოვეს შერიჭ ფაშასა დასაბი-
რები თეთრი მეფისადმი და მათდაცა, გარსა მან ანცა
ერთი ფული წარმოგზავნა და მოცდუნეს შერიჭ ფაშამ
მეფე და ვაზირნი მისნი და დაშთენ განბასრეულნი შე-
რიჭ ფაშისაგან.

აწ კვლად გრიგორისსა ვიტოვდეთ. გრი-
გორი რა შთავიდა რაღისა სთხოვა შეწევნა ქვლამ-
აჭმედ-ბეგსა შარვაშიძესა, რომელსა ეპყრა ყოველი აფ-
ხაზეთი ვიდრე დალიდებდენ და მძვავრებდაცა დადიანის
სამოღლობელთ სამურხაყანო აფხაზეთსა. სოლო მან
სთხოვა უნარმშოესი შვილი თვისი ლეონ მძვავრად, უკ-
ეთო შეწვიოს მეფესა ზედა მისცეს მან მრავალი თეთრი,
და წარუგზავნა დადიანმან მე თვისი ლეონ მძვავრად.

მაშინ შეიკრიბა ქვლამ-აჭმედ ბეგმან ყოველი აფხაზეთი
და წარმოვიდა, მოვიდა და დაეპარა საბუთს, იქით
მოვიდა მეფე სპითა იმერთა და ლეკთათა და დაეპარა
ივანდიდს. დაიწყო ზრახვად მეფემან და ქვლამ-

აჭმედ-ბეგმან და ვერა შემატთა ქელაიშ-აჭმედ-ბეგმან
 ბრძოლად მეფისა, და სთხოვა რათა ანა აზნოს დადინ-
 ს, ალუთქა მეფემან იფიცით ანა კნებად დადინისა და
 წარვიდა ქელაიშ-აჭმედ-ბეგი კვლად აფხაზეთად. გარსა
 მეფემან ანა დაიწვა ალექსეული ქელაიშ-ასმედ-ბეგისადმი
 და შემდგომად წარსვლისა მისისა გამოვიდა ოდიშს და
 მრავალნი ადგილებნი მოაქონა და მოადგა ცისესა თა-
 მაცარისსა, და აღიღო იგი, და შემდგომად მოადგა
 გორდის ცისესა, გარსა იგი ვერ აღიღო ვინაღვან მამ-
 ცად ბრძოლენ მამინა მეფენი მეციხოვნენი სამნი ძმანი
 სსლეთ-უსუტის ძენი დავით, მიქელ და ოტია ჩიქვანნი
 და წარვიდა მეფე იმერეთად. თუმცა მრავალ გზის ეკად-
 რა გრიგოლი დადინი მეფეს რათა დაეცნოს მასსუდა
 ესე ვითარნი მოქმედება და მოისხინოს უწინდელი მსახუ-
 რება მისი და რაიცა სთხოვს ალუსრუელს მას, გარსა
 ანა ისმინა მეფემან და უმეტეს შესძინა დეკა გრიგო-
 რისა, ვინათგან თან გამხრანნი მეფისანი და ვაზირნი
 მისნი ქაიხოსრო შაშუნას ძე წარეთელი, ორნი ძმანი
 წულუკიძენი ოტია, და სენია, და რუსტომ ნიჟარაძე. ესეთ
 უჩუქვეს მეფესა და ეტყუადნ გრიგორის ანა შეწყინაებასა.

სოლო მეფე თქმულთა მათთა ვერ წინა-
 აღუდგებოდა, გარსა გრიგორი ვერ განდევნეს სამთელ-
 ბელთ თვისით. მამინ გრიგოლი ვერა რაისა საქმისა
 მხოლოდმან, განიზრახა რათა მისცეს თავი თვისი რა-
 სიის იმპერატორსა და დაიფაროს მტერთაგან. მამინ
 იყო საქართველსა შინა მთავარ-მხრებელად ალექსანდრე
 ზირკელის რუსიის იმპერატორისაგან დადგინილად,
 თავადი ზაქუა დიმიტრიისი ციციანოვი ღებრალანტის
 ფანტერი. და ვინათგან იმერეთით ვერ იმოგრა გზა და-
 დინისა რათა წარსვინოს კაცი საქართველად, მამინ
 ნოდარ ციხილამ განმზადა კარისა თვისისა მღვდელი
 სიმონ ასათიანი, და აზნაური გიორგი გუგუშვილი, და
 წარსვინა ასის მით და ჩვიდენ ღებრეს და ღენ-
 ტენილამ ჩოლოქს, და ჩოლოლილამ წარუძღვა გარდათ-
 ხაძე გიგო, რომელი დიდათ ერთგულებად გრიგორ და-
 დინსა, გარდაუქს კავკასი, და რუსეთი და შთავიდენ
 მოსდოქს, სოლო მუნით მოქცეულნი მოვიდენ ტფილისს
 ვინაზ ციციანოვთან. სთხოვა გრიგორი დადინისა რათა
 შუამდებობათა მისითა განუღოს კარი მოწყალებისა და
 მიიღოს საფარველსა შინა თვისსა დიდმან რუსიის იმ-
 პერატორმან და დაიფაროს მტერთაგან. შეიწყინა თა-
 ვადმან ციციანოვან ელხინიჭადა თხოვრება გრიგორი და-
 დინისა, და მიიღო სულმწიფე იმპერატორმან საფარველ-
 სა შინა თვისსა, და წარმოუტანა კავალერი წმინდისა
 ალექსანდრე ნევესისა, სულითა ზოლოკონიკის მანოკისათა
 ახალ-ცხილთ, ვინათგან იმერეთით მეფე ანა მისცემდა გზასა.

მოვიდა ზოლოკონიკი მანოკი კვლადიდეს ფოთით
 და მოუტანა კავალერი, და ამისთვის დიდათ მხარულ

ქმნილმან დადინმან დიდის სსხუტით კვლად განუტევა
 ზოლოკონიკი მანოკი. ამით განმდებრებულმან დადინმან
 იწყო საქმედ ღებრეს მითრავს ბერა გელანთან, რა-
 თა ქმნას ერთგულება მისი და დაუტეოს ერთგულება
 მეფისა. მიიღო ბრძანება დადინისა გრიგორისა ბერმან
 გელანმან, დაუტევა ერთგულება მეფისა და იქმნა ერთ-
 გულ დადინისა გრიგორისა, ვინათგან მიმკვიდრებთ
 იყო უმა დადინისა გრიგორისა, და სსლთი გელანთა
 ახალღუგულ-იყო კაცია დადინისაგან. ამისთვის მიუწოდა
 დადინს ღებრეს, წარვიდა დადინი ნოდარამ და მივი-
 და თამაცარს და მოსცა თამაცარი ჯოღორის დეკუშაძემ,
 წარვიდა მუნით და შევიდა ღებრეს და მოეკება ბერი
 გელანნი და სრულიად ღებრეს და დაიჭრა გრიგორიმ
 სრულიად ღებრეს, გარდა ჭევიშისა, და ჭევიში დაშთა
 სულთა შინა მეფისათა. ღებრესით წარმოვიდა და შემო-
 იტვიცა სრულიად ოდიში და დაიჭრა ყოველი სამთავ-
 რა მენგრელისა მშვიდობით. უამს ამას წარმოავლის
 თავადმა ციციანოვმა უფალი სტატვი სოკოტნიკი პეტრე
 მაქსიმოვიჩი ლითონიკი, და მათთანა შაიხი იხოთ
 და რატა ერთი მხედრობა, და აუწვა გრიგორი დადი-
 ნისა რომელი მოავლს ყირიმით მხედრობა დამცველი
 შენი და უჩვენეთ ამით ლიმენა გამოსასლველი მათ მხედ-
 რობათა შვიის ზღვის შინსა. და მოვიდენ რა დადინისა
 თანა, თვით წარუძღვა დადინი და შთაიყვანა მხედრობა
 ყულევს, და უჩვენა ლიმენა სობის-წელისა შინსა და მუნ
 დაახანავა რუსნი, და ვინათგან ჯერეთ სელ-მეუწიანენი
 იყენენ რუსნი, ამისთვის მისცა ზარბაზნანი და სსვა და
 სსვა სსკირანი სსამანნი, სსამელ სსკმელნი, შამოავლო
 ირკვლივ სიმავრე და ესეთ დაუტევა მუნ და თვით წარ-
 მოვიდა, გამოვლო ოდიში და შევიდა ღებრეს სსას-
 ლესა შინა თვისსა მურს. გარსა აღმოყვა ზღვის შირი-
 ლამ ციკებ-ცხლებსა და შეიქმნა ავით და შემდგომად
 მოკობინებისა და უკეთ-ფოფისა, კვლად შეიქმნა უძ-
 ლურათ და გარდაიცვალა წელს ქრისტესით, 1804 ოკ-
 დომბრის 23 და დაფლეს ცაგერს (იტყვიან გრიგოლი-
 სათვის სსმსალითა სიკვდილსა). მამინ დაშთა სსმთავრო
 სსმენგრელი უმეკვიდრად, ვინათგან ძე გრიგორისა
 შირმშო ლეონ ჭევიშა და ქელაიშ-აჭმედ-ბეგსა, და ამისთვის
 იწვეს მათა დადინისათა განზრახვად და დაჭერობად
 მთავრობისა, გარსა ერთგულთა გრიგორისათა ანა იხუ-
 ბესთ და უჩვენეს ერთგულება მეუღლესსა მისსა საქართ-
 ველსა მეფის ასულს დედოფალს ნინას, და ამით ვერდა
 ეუფლენენ ნებასა მათსა ძმანი დადინისანი. მამინ მო-
 ვიდენენ ზღვით მხედრობა რუსთა ყულევს, რომლისა-
 მხედრთ მძღვანთ იყო ღებრესა შაიხი და კავალერი
 იონ იონვიჩი რიგნოვი. და რა ესმით ერთგულთა გრი-
 გორისათა ძმასა გრიგორისასა ჭევიშადილ მიტროპო-

ლიტს ბესარიონს, თავადს მხეიძეს ზეტრეს და თავადს ჯაიანს ქაინოსტოს, თავადს სასლო-უსუტეს ჩიქოანს გიორგის, და მეტა მათთანა ვიყავ. მივიგებებინით სისარულით და აღმოუტანეთ ყოველნი ტვირთნი მათნი და წარმოუტესვით მხედრობასა და ზოლოვნიკი ტარასოვი და რამდენიმე მხედრობა დავაბანაკეთ სუწს, სოლო იანაჩალი და სრული მხედრობა დასდგენ ხონს. მაშინ შეიზჩახსენენ დედოფალი ნინა და ერთგულნი მისნი და მათთანა დენურად მიაიარი რიკსოფი, დეისტვიტელნი სტაცვი სოკეტნიკი ლიტვინიკი, რათა წარგზავნიონ დეპუტატნი მისის იმპერატორების დიდებულების რუსიის ხელმწიფის წინაშე და ვინათგან არ დასცაღდა გრიგოლ დადიანსა, ნაცვლად მისა მოახსენოს მეუღლეძან და ქვეყანამანცა მადლობა სათვარკელის დადებისათვის, და აწცა ითხოვონ რიცა საჭირო არს მათთვის. მაშინ დენურადისა და დესტვიტელის სტაცვის სოკეტნიკის ლიტვინიკის თან-სმობითა, აღმოაჩინეს დეპუტატათ, ზირველად თვით მე, შემდგომ ჩემსა ბუქან მანუხარის მე დადიანოვი, და კარის დეკანოზი იოანე სიმეონის მე იოსელიანი. თუმიცადა მაშინ შესამინებულ-იყო რუსეთათ წასვლა, ვინათგან უწინარეს ჩემსა არა ვინ ყოფილ-იყო ჩვენისა სამთავროისა გაცი რუსეთად, გარნა უმსურვალესისა ერთგულებისა გამა არა ვრდიეთ თავსა ჩვენსა და არცა მივხედეთ ცრემლთა მასლობელისა ჩვენისათა და წარვედით.

სოლო შემდგომად წარსლვისა ჩვენისა ნინა დედოფალმან და შეკრებულთა ერთგულთა, წარგზავნეს გარა ქელაიშ-აჭმედ-ბუგთა-თანა და სთხოვეს ლეონ მე გრიგოლისა, გარნა მან თეთრისა ანგარების-მოყვარემან ითხოვა მრავალი თეთრი და არა წარმოგზავნა ლეონ. მტრობელმან ამისმან თავადმან კინაზ ციცანოვმან განრისხებულმან, უბრძანა დენურადს რიკსობს რათა წარვიდეს თვისითა რწმუნებულთა მხედრობითა აუეს და შემუსროს, რათა არა დაშეთს ქვა ქვასა ზედა რამელ არა დაირღვეს, და გამოიყვანოს ლეონ და ქმნას თვისისა სამკვიდროსა ზედა მთავრად. წარვიდა რიკსოფი თვისითა მხედრობითა და მისთანა სზანი რდიშ ლენხუმიანსი და მივიდა ანაკლიას ციხესა ზედა, რომელი მას ეამსა მლაგრებით ეპურსა ქელაიშ-აჭმედ-ბუგსა და იყო გამარებულ დიდითა მომხადებულბითა. და რა მივიდენ მეორეს დღეს შეუტოეს მხედრობათა და ეგრეთვე ჩვენსა და სამსა საათსა ზედა აღიდეს იგი ამის სმენითა შიშით-შეშრობილმან ქელაიშ-აჭმედ-ბუგმან მსწრაფლად წარმოხლენს ლეონ გრიგოლის მე, და მოიყვანეს ანაკლიას, და მუნით წარმოიყვანეს და მოვიდენ მხედრობაცა და სხვანიცა ზუგდიდს, მიუღოცეს მთავრობა ლეონს და

მითვალეს ყოველი სამთავრო სამენგრელოისა საზღვრითი საზღვრამდე და შემდგომად დენურადი რიკსობი თვისის მხედრობითა კვლად წარვიდა ბანაკსა თვისის ხონს, და შემდგომად მტრისა ხანისა მივიდა ქუთათის და მუნ დაებანაკა. გარნა მეფე იმერეთისა არა მივიდოდა ქუთათის და არცა ნახევრად მხედრობასა და იმყოფებოდა ზამთარ ვარციხეს, სოლო ზაფხულ რეკიბას და გოგს.

(შემდეგი იქნება).

ზაფხუთიდან ანოქრევილი ანგარი

— „Финансовое обозрѣние-ში № 58 ჰსწერია: „ამ დღეებში ვაკვასიადმი მოვიდა ზეტრეზურეს ინგლისის ტენსლოლი ყ. გარტი. ეს ყ. გარტი წარმოგზავნილი იყო ინგლისის იფულიან კანტაგან, დაეთვალეთ რეზინა სავთის მომცემი ადგილნი, გაეგო მათი ვითარება, და როგორმე იყარით აელა ვაკვასიაში ის ადგილები, საცა სავთი ამოდის.

— ევლამ ვარგად იცის, რომ რმისათვის რჩი რამ არის საჭირო: ერთი—ხელი და მეორე იფული. ეს მეორე თუ ვირველხედ უფრო საჭირო არ არის, არცვი ნაკლებია. ამიტომ მეტი არ იქნება წარმოკვდინოთ მკითხველს იფულით შემდგება თვითვეულის კვრამის უზინატესის სასხელმწიფოსი:

შემოსავალი, — გასაკვალი

ინგლისისა	— 77,131,698 — 80,871,773 —*)
საიფანტუისა	103,001,140 — 102,800,016.
ავსტრია	— 37,270,234 — 40,317,054.
კანტონისა	— 20,700,000 — 22,300,000.
იტალიისა	— 53,776,564 — 63,019,484 (1876 წ.)
ტერმანიისა	— 23,432,699 — 23,722,919.

— ზარეში 1-ს აზრილს გამოვიდა ერთი უცნაური გაზეთი, რომელმაც აუარებელი მუშტარი მოიპოვა. რაც დაბეჭდილი იყო, სუთის წუთის განმავალბაში სულ გაიყიდა თურმე. იმ გაზეთისათვის სახელად დაურქმევიათ „საიქიო“ და შექნილას „საუკუნოში გარდასრულთა“ ორგანოდ. იგი იყო დაბეჭდილი შავს ქაღალდზედ თეთრის ასკობითა. რედაქცია იმყოფება, ჰსწერია იმ გაზეთის სათაურში, სტეჟის ზირხედ № 13, ხელის-მოწერა მიიღება ზარეის აკლდამებში. სათაურში გამოსატულია

*) საანგარიშია ინგლისის ვულხედი რომელსაც ჰქვიათ „ბირჟის სტეჟილინი და რომელიც რუსის ზვიდს მანეთს უღარისა „Биржевыя Вѣдомости“ № 88.

კაცის ქალა და ძეგლები. წელიწადი ნახევრებია 3753. რედაქციის ერთს წერილში ეუბნება საზოგადოებას: ნურავინ ნუ იტყვიოთ, რომ ჩვენი გაზეთი ვითომ საჭირო არ იყო. ჩვენ ამის თქმის ნებას არავის არ მივსცემთ. ადამიანები ყოველ დღე ისტრებიან, ჭსტოვებენ ქონებასა, შეძლებას, რომელთაც ხარბი მემკვიდრე-ნათესავნი გლანჭს ჩაავლებენ ხელმე მართო იმისთვის, რომ მეორე დღესვე დაიპყრონ გარდაცვალებულნი. ადამიანები იმედნად თქმობენ თავინთ განსვენებულს ნათესავებს, რომ იმისთვის შერჩენილად თვლიან და ამის შემდეგ ჭბოდავენ კიდევ თქმას, რომ „საქიო“ ჩვენთვის საჭირო არ არის! არა, ბატონებო, საჭიროა და ძლიანაც საჭიროა იმისთვის, რომ ზოგიერთს ქმარს ზოგიერთი რომ წაყვადროს, ღამისი ცრულები ცრუად მათთვის და ზოგიერთს სიდედრს მოაგონოს სიძეები.“ ყოველი გვარს წერილი სუძრობით არის საესე თურმე ამ უნაურს გაზეთში და ზოგან ბევრი რომ სასაცილოა და სასურველი.

— იტალიის გაზეთებში აწერილია ერთი დაუწყებელი ამბავი, რომელმაც შეამჩნუნა თურმე და თავსარი დაჭსტა მთელის გაზეთის მცნოვრებთა. ერთს იქურს სასწავლებელში მოთავსება შორის ყოფილა ერთი მღვდელიცა, რომელსაც მართებულ და რიგან კაცად იცნობდნენ ყველანი. იმ ოთახში, საცა ემსწვილები მოგროვებოდნენ ხელმე, ჭკიდებია გალია, რომელშიაც მკადაჩა ჩიტი, მეტად საყვარელი მღვდლისა. ერთხელ მღვდელი სადღაც წასულიყო რამდენიმე დღით და ემსწვილებს ეთამაშნათ იმ გალიის ახლო-მასლო. გალიის კარი უეცრად გაიღო თურმე, ჩიტი გამოფრინდა და წავიდა. როცა მღვდელი დაბრუნებულიყო, მოეთხოვნა ემსწვილებისათვის რომ დამნაშავე დაესახლებინათ. ემსწვილებს ეჩვენებინათ ერთის უსბის თორმეტის წლის ბავშვად. მღვდელი მიჭბრუნებოდა ბავშვს და მშვიდობიანად ეთქვა: „დაიხოქე. შენ დღეს შინ სადილად არ წახვალ.“ სადილობის დროს ემსწვილები დაიძლინენ და თავ-თავისად, ჩუულებისამებრ, წავიდნენ. გზასეუდ შეველოთ და უსბისათვის და მის ცრულისათვის ეთქვათ, რომ შვილს ნუ მოუცდიან სადილად, რადგანაც მღვდელმა უსადილოდ დააგლო და არ გამოუშვაო. მღვდელი და დასჯილი ბავშვი ორნი დაჩნნენ თურმე სასწავლებელში. ერთს საათს შემდეგ დასჯილის ბავშვის მშობელნი წასულიყვნენ სასწავლებელში, რომ შვილი ემსტიკებინათ. დააჩუქუნეს ერთხელ, კარი არავინ გაუღო, მეორედაც —

ხმა არავინ გასცა. მესამედაც — მაინც კართან არავინ მოდგა. ბოლოს უსბმა რომ გვარს ქნარა, მიაწვა კაცს, გააგლო და ისე შევიდა თავის ცრუთ ოთახში. თვალთ წამოუდგათ საშინელი, შეუხარავი სახანაობა: მათი შვილი განცმული იყო სტოლზედ, ხელები ლურსმით ჭქონდა დაკრული და ფეხები მოჭრილია, რადგანაც სტოლს გრძელად მოსვლოდნენ. ერთი საზაროდ შეჭვივლეს თურმე საწულებმა. მაგრამ მწუხარებას უსბისას მალე დაეთმო ადგილი გაფთვებისათვის. ისმო შვილის მგვლელო, მაგრამ ვინ გამოუჩნდებოდა. მაშინ გაფეთებით დაიწყო მუნა მგვლელისა და ბოლოს ნახა, რომ ერთს ოთახის კუთხეში მიმალულიყო მღვდელი. დაინახა უსბმა იგი თუ არა, მუის ამოძრო სატყელიდამ საყსბო დანა და ჩაჭსტა გულში იმ ბოროტს-მომქმედსა და ავაზაკსა.

— ერთს რუსის გაზეთში „НОВОСТЬ“ ჭსწერიან, რომ ვითომც რუსის ვაჭრებსა აუღიათ ნარდი იარაღისა და ტანსაცმელის მისაზიდად სპარსეთის მხედრობისათვის და ამისგამო ცენტლის გემები ბაქოდამ სპარსეთში წასავლელად აჩქარებთ იტვირთებისაო.

ი ს ე ი დ ე ბ ა :

ქალაქს, ვართანოვის და გრიქუროვის წიგნის მალაზიებსა და „ივერიის“ რედაქციაში, ქუთაისს, ანტონ ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.
გორს, ფარნაოზ ნათიევისას.
ახალციხეს, ალექსეევ-მესხიევისას (მიროვო-პოსრედნიკი)
ლემსნი თქმულნი თ. ნ. ბარათაშვილისაგან
ფასი 20 კ.
ზ. ნ. ანტონოვის თხუზულაგან, ფასი 1 მ.
ქართული ანდაზები, ფასი 10 კ.
მეფე ლირი, ტრაგედია შამსპირისა ფასი 60 კ.